Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Nationaal Programma Onderwijs

Tweede voortgangsrapportage: mbo-ho en onderzoek

Nationaal Programma
Onderwijs

Inhoud

1 Inleiding **5**

2 Hoe staan de studenten ervoor? **6**

2.1 Studenten aan het woord 6

2.2 Jongeren in een kwetsbare positie 8

2.3 Verhoogde in-, op- en doorstroom 11

3 De uitvoering van het programma **14**

3.1 Werk in uitvoering 14

3.2 Welke acties zijn in gang gezet? (op thema) 16

3.3 Waarom blijven de bestedingen nog wat achter? 18

4 Studievertraging, in- en doorstroom van studenten **20**

4.1 Verhoogde in- en doorstroom 20

4.2 Studievertraging 21

4.3 Inzet van de instellingen 22

5 Studentenwelzijn **24**

5.1 Inzet mbo-instellingen op studentenwelzijn 24

5.2 Inzet hbo-instellingen op studentenwelzijn 26

5.3 Inzet wo-instellingen op studentenwelzijn 26

6 Stages en leerwerkplekken **28**

6.1 Stagetekorten 28

6.2 Besteding van de middelen 29

6.3 Subsidieregeling praktijkleren 30

7 Specifieke thema's **31**

7.1 Beperken studievertraging en uitval in de lerarenopleidingen 31

7.2 Coschappen en medische stages 33

7.3 Inzet mbo-scholen aanpak jeugdwerkloosheid 33

7.4 De uitvoering van het bestuursakkoord onderzoek 35

7.5 Korting op les-, cursus- en collegegeld 35

8 Kennisdeling en kenniscreatie **37**

8.1 Kennisdeling 37

8.2 Kennisontwikkeling 37

Afkortingen in deze rapportage

mbo	middelbaar beroepsonderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs
ho	hoger onderwijs
wo	wetenschappelijk onderwijs
umc	universitair medisch centrum
bbl	beroepsbegeleidende leerweg
bol	beroepsopleidende leerweg
po	primair onderwijs
vo	voortgezet onderwijs
ects	europees studiepuntensysteem
ba	bachelor

1 Inleiding

Halverwege maart 2020 werden de onderwijsinstellingen voor het eerst geconfronteerd met een lockdown en andere beperkende maatregelen. Ze stelden alles in het werk om de effecten hiervan op hun studenten zo beperkt mogelijk te houden. Vaak lukte dit, maar toch konden ze niet voorkomen dat de maatregelen en de directe gevolgen van het virus effect hadden op de studieprestaties en de ontwikkeling van hun studenten.

Om studievertraging zoveel mogelijk te beperken en studentenwelzijn te verbeteren werd door het vorige kabinet in het voorjaar van 2021 €8,5 miljard beschikbaar gesteld, waarvan €2,7 miljard voor het mbo en hoger onderwijs. Het Nationaal Programma Onderwijs (NP Onderwijs) kreeg vorm. Een belangrijk deel van dit budget is ingezet voor de halvering van het studie- en collegegeld voor het studiejaar 2021/2022 (€1,1 miljard). De overige middelen zijn voor de periode 2021-2023 beschikbaar gesteld in de vorm van specifieke subsidies en de zogenoemde 'corona-enveloppe': budget voor extra ondersteuning van studenten bij studievoortgang, stages en hun mentale welzijn. De instellingen hebben in de zomer en het najaar van 2021 plannen gemaakt voor de besteding van deze middelen. Tijdens de looptijd van het programma wordt twee maal per jaar een voortgangsrapportage gemaakt.

De eerste rapportage (najaar 2021)[1] stond in het teken van planvorming en het draagvlak voor de plannen. Dit was een gemeenschappelijke rapportage over de stand van zaken in het primair en voortgezet, middelbaar en hoger onderwijs. Bij de tweede voortgangsrapportage is een knip in de sectoren gemaakt. De tweede rapportage over het funderend onderwijs is in april van dit jaar al aan de Kamer aangeboden. De voorliggende tweede voortgangsrapportage over het mbo en hoger onderwijs staat vooral stil bij de fase van 'woord' (plan) naar 'daad' (acties). In deze rapportage komt een aantal onderzoeken samen die in het afgelopen half jaar zijn uitgevoerd en die een integraal beeld geven over hoe gaat met onze studenten en hoe de instellingen hun budget hebben besteed.

Het gaat daarbij onder meer om de *implementatiemonitor*[2] en de *macromonitor*.[3] De ***implementatiemonitor*** geeft op basis van een steekproef[4] inzicht in de maatregelen die instellingen nemen om studievoortgang en welzijn van studenten te bevorderen. Ook zijn stakeholders als studenten(raden), docenten en ondernemingsraden bevraagd naar hun eerste ervaringen met de uitvoering van het programma. De ***macromonitor*** is vooral gericht op de mogelijke effecten van het NP Onderwijs. Met kwantitatieve analyse worden de ontwikkelingen op het terrein van studievoortgang, welzijn en stages in beeld gebracht. Een derde bron is de ***studentenpeiling***[5] . In april van dit jaar zijn studenten in het mbo en hoger onderwijs bevraagd over de effecten van twee jaar coronapandemie op hun mentale welzijn en studievoortgang. Incidenteel zijn ook nog andere bronnen betrokken bij de monitoring van het programma, bijvoorbeeld als het gaat over stages, leerwerkplekken en jeugdwerkloosheid.

Hoofdstuk 2 en 3 van de rapportage geven een overkoepelend beeld op hoofdlijnen over studievertraging, studentenwelzijn en de schoolloopbanen van studenten. Ook komt de voortgang van de uitvoering aan bod: de opgestarte acties, de keuzes die instellingen maken en de obstakels die zij tegenkomen. De hoofdstukken 4 tot en met 7 zoomen in op de specifieke bestedingsthema's die in de bestuursakkoorden[6] zijn opgenomen. Tenslotte komt in hoofdstuk 8 een kort overzicht aan bod van de activiteiten die het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) op verzoek van het ministerie van OCW in gang heeft gezet om de kennis die in de loop van het programma wordt opgebouwd te verduurzamen.

In deze rapportage worden in gekleurde kaders korte praktijkvoorbeelden uitgelicht van hoe onderwijsinstellingen vorm hebben gegeven aan hun bestedingen. Uitgebreidere praktijkvoorbeelden, inclusief enkele videoreportages, zijn te vinden via: https://www.nponderwijs.nl/mbo-en-ho

2 Hoe staan de studenten ervoor?

In dit hoofdstuk staat de positie van de studenten in het mbo en ho nu en in de afgelopen twee jaar centraal. We staan stil bij hun mentale welzijn en studievoortgang, maar ook bij in- en doorstroom en uitval. Daarnaast komt de arbeidsmarktpositie van pas-afgestudeerden aan bod. In latere hoofdstukken wordt dieper ingegaan op een aantal van deze aspecten.

2.1 Studenten aan het woord

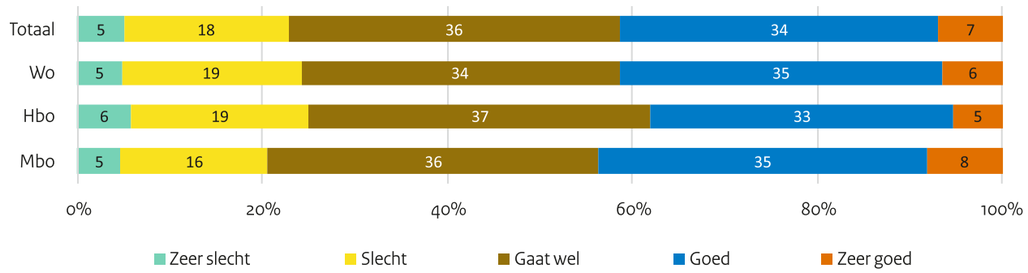
In april 2022 gaven ruim 31.000 studenten in mbo en ho gehoor aan de oproep om deel te nemen aan een studentenpeiling over studentenwelzijn en studievoortgang in relatie tot de coronamaatregelen. Uit deze peiling blijkt dat veel studenten geraakt zijn door de maatregelen.

Vooropgesteld: studievertraging en mentale problemen zijn van alle tijden. Het is niet altijd eenvoudig voor een student om onderscheid te maken in hoeverre studievertraging of mentale problemen voortkomen uit een uitzonderlijke situatie of zich ook 'regulier' zouden hebben voorgedaan. Dat neemt niet weg dat een kwart van de mbo-studenten en een derde van die in hbo en wo aangeven op het moment van enquêteren studievertraging te hebben als gevolg van de coronamaatregelen. Daarnaast is er een vergelijkbaar grote groep die aangeeft op papier geen vertraging te hebben, maar in de praktijk wel het gevoel heeft te weinig te hebben geleerd. Iets dat vooral voor vervolgopleidingen en werk een nadeel kan zijn.

In het recente verleden heeft onder studenten in het ho een min of meer vergelijkbaar onderzoek plaatsgevonden *(de studentenmonitor)*. De laatste meting hiervan van afgelopen jaar[7] gaf ook al aan dat de studievertraging onder derde-, en vooral vierdejaars studenten flink opliep. Het kan daarbij zijn dat eerste- en tweedejaars studenten nog niet de druk ervaren of het overzicht hebben om een goede inschatting te kunnen maken van de opgelopen vertraging. De tijd zal uitwijzen hoe dit zich ontwikkelt.

Het merendeel van de studenten zit, ondanks de coronapandemie, nog altijd redelijk tot goed in zijn of haar vel (75-80%). Echter geeft bijna een kwart van de studenten aan een (zeer) slechte mentale gezondheid te hebben (april 2022). In het mbo zijn op dit moment geen vergelijkbare cijfers uit het verleden voorhanden. Eerdere cijfers over studentenwelzijn in het ho duiden op een verdere verbreding en verdieping van de mentale problematiek die studenten ervaren, waarbij een relatie met de duur van de pandemie waarschijnlijk is. Dit beeld wordt bevestigd door onderzoek van het RIVM naar de mentale gezondheid van jongeren[8].

Figuur 2.1: De mentale gezondheid van studenten (2022)

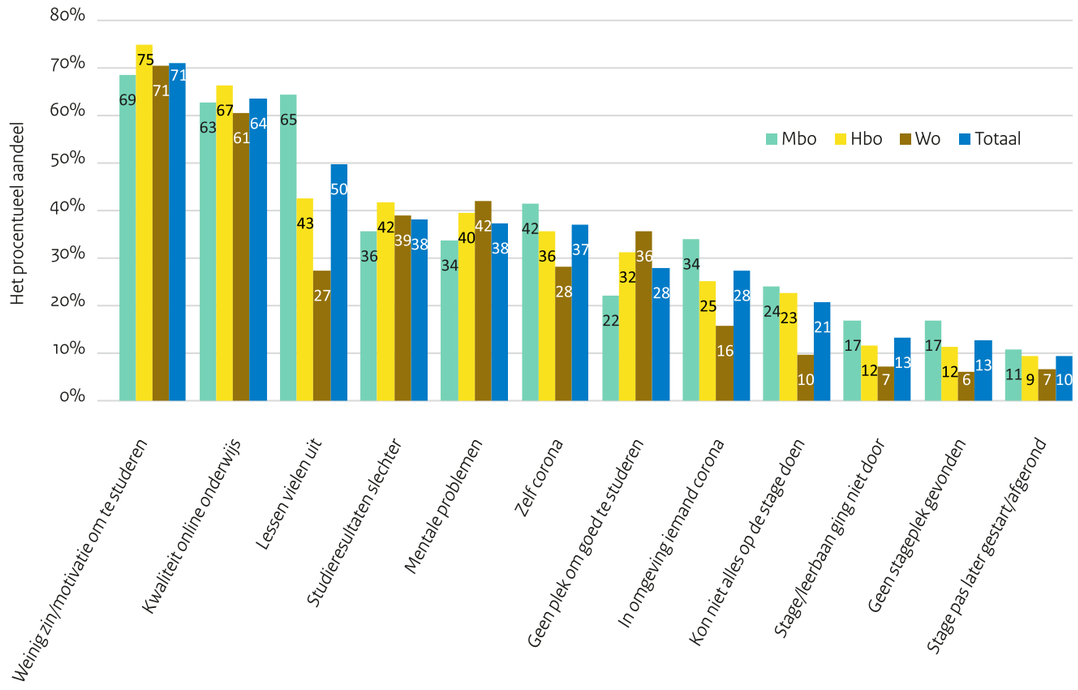

Bron: Studentenpeiling NP Onderwijs mbo-ho (2022).

Vaak genoemde negatieve gevolgen van de coronapandemie zijn een afgenomen motivatie om te studeren, minder contact met medestudenten en het idee minder te hebben geleerd. Het gevoel minder te hebben geleerd komt mogelijk ook doordat meer dan de helft van de studenten aangeeft minder tijd aan de studie te hebben besteed (zie ook hoofdstuk 5). Ongeveer de helft van de studenten voelt zich minder goed voorbereid op hun toekomstig beroep. De drie meest genoemde redenen voor studievertraging, dan wel het gevoel minder geleerd te hebben, zijn: gebrek aan motivatie, de kwaliteit van het online onderwijs en de lessen die uitvielen. Ongeveer 35-40% van de studenten geeft aan vanwege mentale problemen studievertraging te hebben opgelopen.

Een groot deel van de studenten met studievertraging (ruim 40%) geeft aan geen hulp te hebben gevraagd. Ongeveer een kwart van de vertraagde studenten in het mbo en rond 15% van de ho-studenten geeft aan dat hun instelling hen goed helpt of heeft geholpen om de opgelopen vertraging weg te werken. Aandacht vraagt de groep studenten die wel om hulp vroeg, maar naar eigen zeggen geen of onvoldoende hulp kreeg. Het betreft ongeveer 1 op de 3 studenten met studievertraging. Aan alle studenten, ongeacht eventuele vertraging, is gevraagd naar hun oordeel over de hulp vanuit de instelling om tijdens de pandemie op schema te blijven met hun studie. Daarover is zo'n 20% van de studenten tevreden (in het wo het meest). Volgens de overige

Figuur 2.2: Redenen voor studievertraging tijdens de coronapandemie (top twaalf)

Bron: Studentenpeiling NP Onderwijs: mbo-ho (2022)

studenten is er zeker ruimte voor verbetering. Iets meer dan 1 op de 3 studenten (in het wo het minst) is (zeer) ontevreden over de hulp vanuit de instelling. Het beeld ontstaat dat docenten bij een deel van de studenten geen goed zicht hebben gekregen op hun hulpvraag, hoe hard ze zich ook ingespannen hebben onder moeilijke omstandigheden. Verwonderlijk is dit niet, gezien het gebrek aan daadwerkelijke ontmoeting tussen docenten en studenten. Uit de *implementatiemonitor* blijkt ook dat instellingen, nu de studenten weer regulier onderwijs volgen, een beter beeld krijgen van wat studenten hebben doorgemaakt en al dan niet hebben geleerd.

2.2 Jongeren in een kwetsbare positie

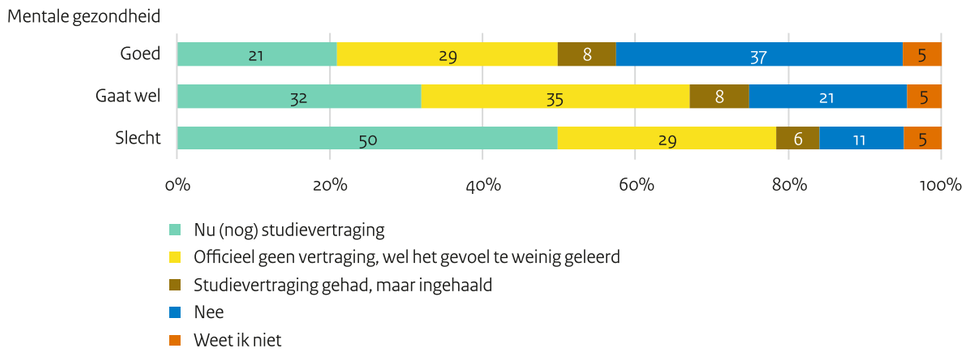
Uit de analyse van de *studentenpeiling* blijkt dat mannelijke studenten een groter risico lopen op studievertraging als gevolg van de coronamaatregelen[9]. Ook studenten met een niet-westerse migratieachtergrond lopen een groter risico. Een derde belangrijke factor is de financiële positie van de ouders. Studenten van wie de ouders het in vergelijking met andere ouders financieel minder goed hebben lopen eveneens een groter risico. Naast de hogere kans op studievertraging is bij deze groepen het risico op mentale problemen relatief groter. Wanneer we een groep jongeren in een kwetsbare positie definiëren op basis van deze drie risicocategorieën samen, kunnen we bovendien nog iets verder kijken. Gevraagd naar de reden van studievertraging, geeft deze groep beduidend vaker aan dat dit kwam doordat ze geen goede plek hadden om te studeren, vanwege mentale problemen en/of (in mbo en hbo) vanwege het niet kunnen vinden van een stageplaats. Hulp vanuit de instelling is er wel, maar in de beleving van deze jongeren vaker onvoldoende. Ook over de hulp om op schema te blijven oordelen deze jongeren in een kwetsbare positie negatiever dan de overige studenten.

Relatie tussen studentenwelzijn en studievertraging

Uit de *studentenpeiling* blijkt een sterke relatie tussen mentale gezondheid en studievertraging: studenten die psychisch niet goed in hun vel zitten, geven vaker aan vertraging te hebben opgelopen. Sterker nog: mentale gezondheid blijkt het sterkst van invloed op de kans op studievertraging, meer nog dan migratieachtergrond en financiële situatie van de ouders. Net als bij de jongeren in een kwetsbare positie zien we dat studenten met een naar eigen zeggen slechte mentale gezondheid vaker aangeven onvoldoende door de instelling geholpen te worden, terwijl ze wel om die hulp vragen.

Bron: Studentenpeiling NP Onderwijs: mbo-ho (2022)

Figuur 2.3: De relatie tussen mentale gezondheid en studievertraging

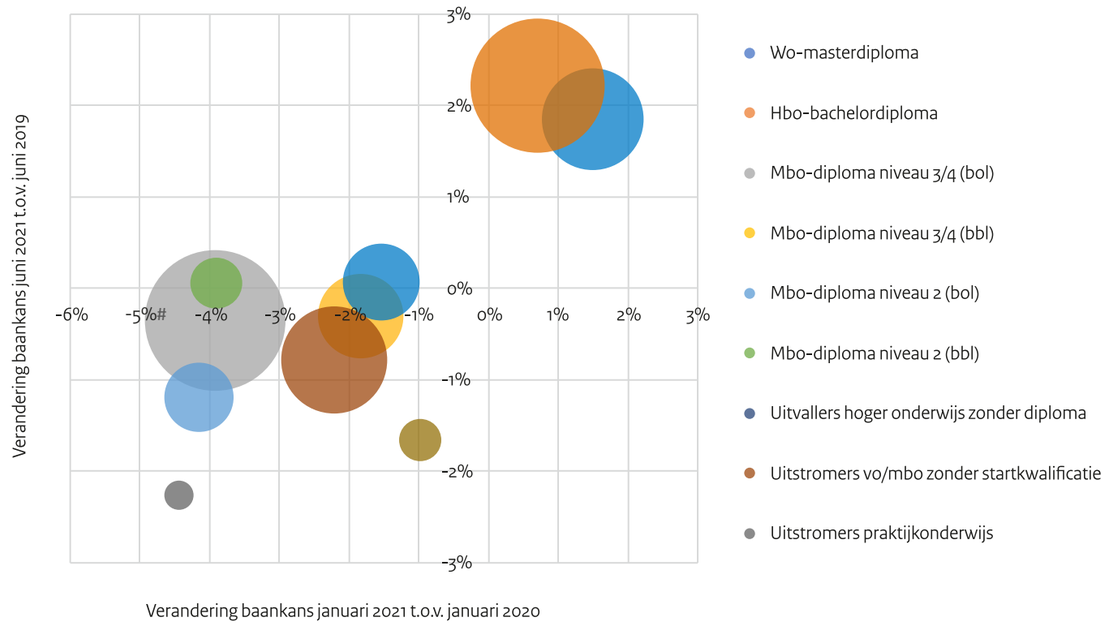
Bron: Studentenpeiling NP Onderwijs: mbo-ho (2022)

Aandacht voor baankansen schoolverlaters in kwetsbare positie blijft nodig

Net als in de vorige voortgangsrapportage zien we dat schoolverlaters in een kwetsbare positie minder profiteren van de gespannen arbeidsmarkt. Dat blijkt uit de Monitor Aanpak Jeugdwerkloosheid van SEO Economisch Onderzoek[10]. Deze monitor laat zien dat de coronacrisis de bestaande verschillen in baankansen tussen jongeren met verschillende opleidingsniveaus alleen maar heeft versterkt. Jongeren met een mbo-bbl-, hbo- of wo-masterdiploma hebben een nog grotere kans op werk gekregen dan jongeren met een mbo-bol-diploma (in het bijzonder niveau 1 en 2), voortijdige schoolverlaters en jongeren uit het praktijk- en voortgezet speciaal onderwijs. Daarnaast blijkt dat jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond en jongeren met een beperking minder kans op werk hebben dan hun klasgenoten zonder migratieachtergrond of zonder beperking.

De *macromonitor* bevestigt dit beeld en laat zien dat de arbeidsmarktperspectieven voor mbo 1 en 2 een stuk kleiner zijn dan voor mbo 3 en 4. Wel is er al enig herstel zichtbaar in het aandeel mbo'ers met een substantiële baan: dit was voor cohort 2019-2020 al weer op hetzelfde niveau als voor het pre-corona-cohort 2017-2018. Ook hier geldt dat schoolverlaters in een kwetsbare positie de minste kans op een vast contract hebben. Dit roept de vraag op hoe duurzaam het werk is dat jongeren zonder vast contract vinden. Aandacht voor baankansen van deze groep blijft dus belangrijk, evenals aandacht voor de duurzaamheid hiervan. In hoofdstuk 7 komt de inzet van de instellingen op het thema jeugdwerkloosheid aan bod.

Figuur 2.4: De verandering in de kans op een substantiële baan 4 maanden en 9 maanden na afstuderen, uitgesplitst naar opleidingsniveau.

Bron: CBS Microdata, bewerking SEO Economisch Onderzoek (2021)

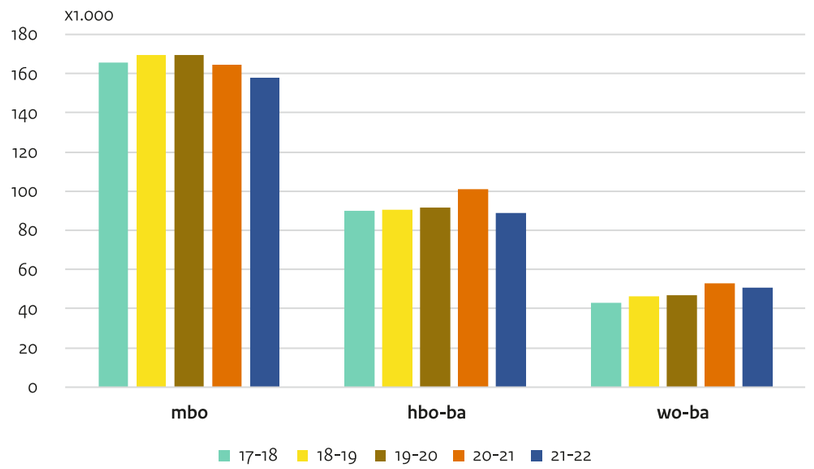

2.3 Verhoogde in-, op- en doorstroom

In de *macromonitor* is gekeken naar ontwikkelingen in de afgelopen jaren en is een cijfermatig beeld geschetst over: de in- en doorstroom van studenten (voor zover beschikbaar), het studentenwelzijn en de ondersteuning en begeleiding van stages[11]. Het betreft een zogenaamde nulmeting, waarbij de situatie en ontwikkeling op een aantal belangrijke maatstaven, zoals studieduur, in- en doorstroom en diplomarendement tijdens de pandemie in perspectief wordt gezet. Het onderzoek is vooral retrospectief van karakter en zegt nog niets over mogelijke opbrengsten van het NP Onderwijs, temeer omdat afgelopen winter de pandemie nog altijd effect had op het onderwijs.

Uit de analyse in de *macromonitor* blijkt onder meer dat de versoepeling van de exameneisen in het vo de afgelopen twee jaar flinke impact heeft gehad op de gediplomeerde uitstroom uit het voortgezet onderwijs en daarmee ook op de instroom in het mbo, hbo en wo. Ook de mogelijkheid tot voorwaardelijke toelating van mbo-studenten tot het hbo bij een kleine studievertraging heeft mogelijk een effect gehad op de in- en doorstroom.

Figuur 2.5: Instroomcijfers mbo, hbo en wo (instroomcohorten 2017-2021)

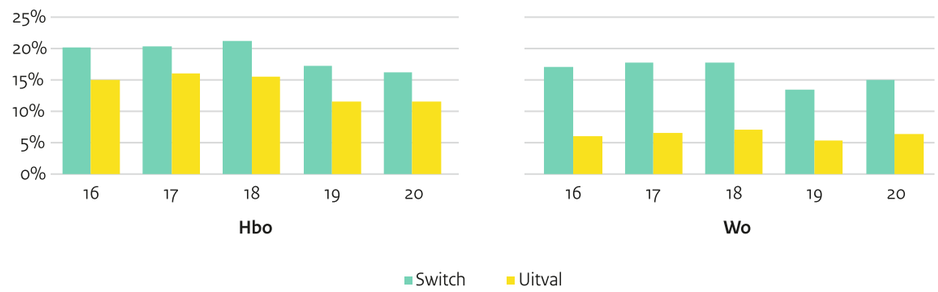
Bron: De eerste rapportage: Macromonitor NPO mbo-ho (ResearchNed, mei 2022)

Ten aanzien van studie-uitval onder eerstejaarsstudenten constateren de onderzoekers met name in het hbo een forse daling in 2019/20 en 2020/21. In het wo is de studie-uitval in 2019/20 ook afgenomen, maar daarna weer iets gestegen (zie ook figuur 2.5). Het aandeel studenten dat na het eerste studiejaar switcht vertoont een soortgelijk verloop. Dit betekent dat de doorstroom van het eerste naar het tweede studiejaar de laatste twee jaar is toegenomen: er zijn minder studenten uitgevallen of van studie geswitcht. In het mbo is het aandeel eerstejaars dat van opleiding en/of van instelling is gewisseld tijdens de coronapandemie niet wezenlijk veranderd. Het enige opvallende is een kleine daling in de uitval met name in het eerste coronajaar 2019-2020 en soms ook in het tweede jaar. De versoepelingen hebben dus gevolgen voor een aantal kernindicatoren op de kortere termijn. Door beleidsmatig ingrijpen is de studieduur niet opgelopen en het diplomarendement zelfs gestegen, terwijl de uitval sterk is gedaald tijdens de coronajaren. Nu een deel van de studenten met wat minder bagage in het vervolgonderwijs instroomt zal het de kunst zijn om de komende jaren (sterk) oplopende studieduur, uitval, afstroom en een lager diplomarendement te voorkomen. Dat zal de grote uitdaging voor de instellingen en hun studenten worden.

Hoewel de meeste studenten zijn doorgestroomd, heeft een deel wel vertraging opgelopen door corona. Uit de *macromonitor* blijkt dat het aandeel studenten dat achterloopt op schema afgelopen studiejaar (2020/21) is toegenomen. Dit geldt met name voor degenen in het vierde jaar. Gegevens uit de recent uitgevoerde *studentenpeiling* bevestigen dit en laten zien dat in het ho en het mbo een aanzienlijke groep studenten, bijna de helft, achterloopt op schema.

Gegevens uit de *macromonitor* tonen verder aan dat de binding van studenten met de opleiding door de coronacrisis is gedaald. In het hbo is het aandeel eerstejaars dat zich (sterk) thuis voelt bij de opleiding in 2020/21 gedaald met 12% en in het wo met 14%. Tegelijkertijd nam het aandeel studenten dat meer contact wilde met medestudenten sterk toe. De *macromonitor* laat zien dat de studiemotivatie bij velen is gedaald. Dit laatste is een zorgelijke ontwikkeling, omdat deze daling een negatief effect heeft op de studievoortgang van studenten. Positief is dat de instellingen zich meer zijn gaan richten op de aanpak van motivatieproblemen en studentenwelzijn, en niet alleen op het verminderen van studievertraging, zo blijkt uit de *implementatiemonitor*.

Figuur 2.6: Uitval en switch van eerstejaars studenten als percentage van het totaal (instroomcohorten 2016-2020)

Bron: De eerste rapportage: Macromonitor NPO mbo-ho (ResearchNed, mei 2022)

3 De uitvoering van het programma

In dit hoofdstuk komt aan de orde in hoeverre de instellingen hun ambities tot nu toe hebben kunnen waarmaken. Welke acties hebben zij in gang gezet? Hoe hebben zij hun studenten- en ondernemingsraden betrokken? En waar zijn ze tegenaan gelopen in de uitvoering van hun plannen?

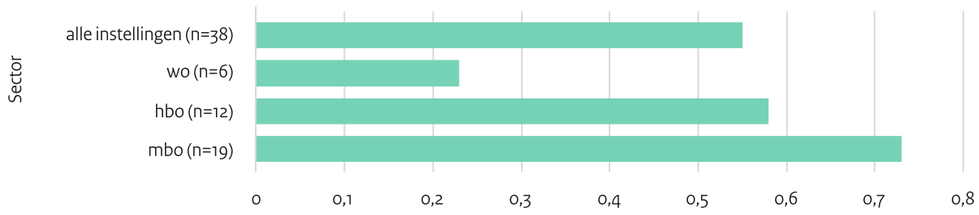
3.1 Werk in uitvoering

In het najaar van 2021 hebben de onderwijsinstellingen hun plannen voor de besteding van de corona-enveloppe afgerond en waar nodig nader uitgewerkt. Uit de *implementatiemonitor* blijkt dat de instellingen een belangrijke eerste stap hebben gezet in de uitvoering van hun acties. Ook heeft er een lichte accentverschuiving plaatsgevonden wat betreft de geplande bestedingen. Ten opzichte van de startmeting hebben de instellingen iets meer gepland op het thema studentenwelzijn en iets minder op het thema soepele in- en doorstroom.

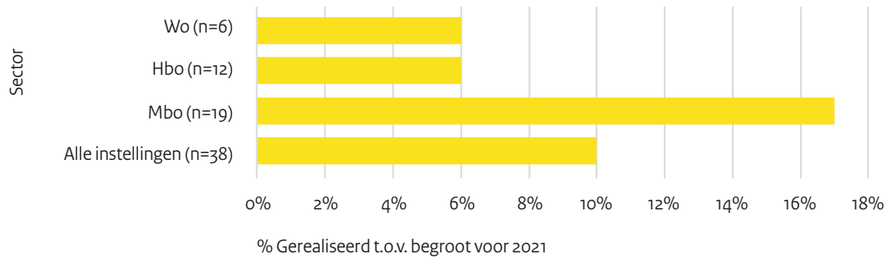
Plannen en uitgaven

Op basis van de steekproef (n = 38) van de *implementatiemonitor* blijkt dat de instellingen voor 2021 24% van hun totale bestedingen uit de corona-enveloppe hadden gepland (mbo 26%, hbo 17%, wo 30%). De daadwerkelijke bestedingen komen voor deze instellingen nog niet geheel overeen met de planning: zij hebben iets meer dan de helft van het gereserveerde budget voor 2021 (55%) uitgegeven. Het mbo trekt het gemiddelde daarbij wat omhoog. In deze sector werd bijna driekwart van de geplande bestedingen gerealiseerd, waar hbo en met name wo juist wat achterbleven. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat in het wo het ambitieniveau relatief hoog lag.

Figuur 3.1a Het percentage gerealiseerde bestedingen ten opzichte van de begrote bestedingen 2021 (steekproef n = 38).

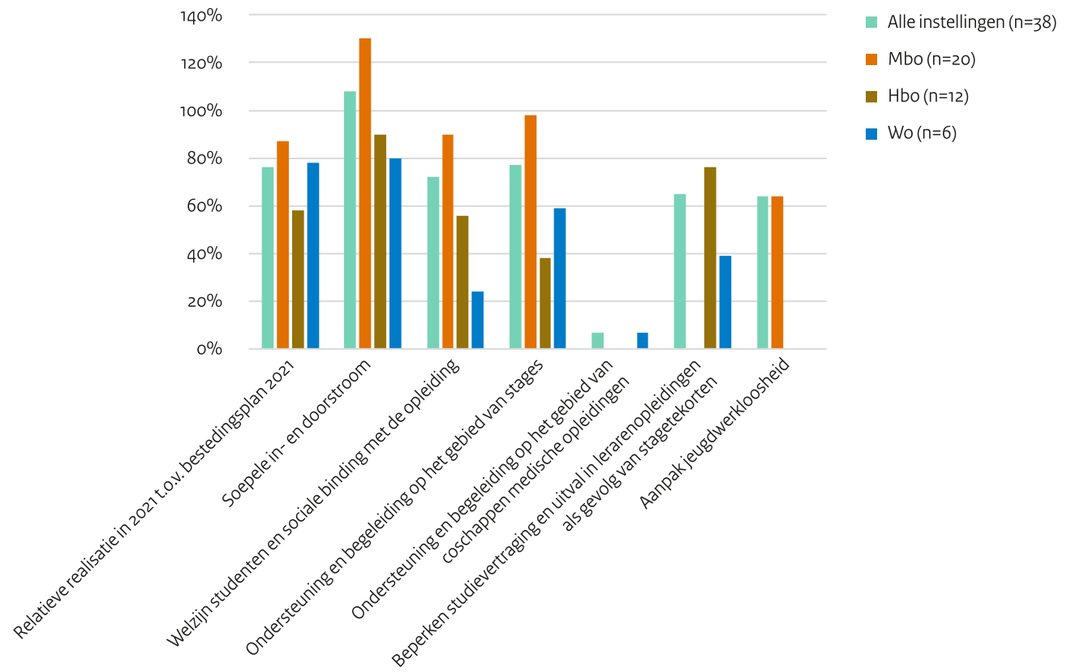
Figuur 3.1b Het percentage gerealiseerde bestedingen ten opzichte van het totale budget van de corona-enveloppe (steekproef n = 38).

Bron: Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022)

Totaal is tot januari 2022 ongeveer 10% van de gehele corona-enveloppe gerealiseerd. Daarbij loopt mbo voorop (17%), gevolgd door hbo en wo (beide 6%). Met name in het hbo valt op dat relatief weinig middelen waren begroot voor 2021. Daarvan is ook minder dan begroot uitgegeven. In het wo valt op dat juist relatief veel middelen waren begroot voor 2021, maar dat uiteindelijk minder is uitgegeven.

Figuur 3.2 De relatieve realisatie binnen instellingen t.o.v. bestedingsplan 2021, per thema, per sector (steekproef n = 38).

Bron: Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022)

Voortgang acties op hoofdlijnen
Om een beeld te krijgen van de voortgang op hoofdlijnen, kijken we naar de relatieve realisatie door de instellingen. Op basis van de relatieve realisatie[12] blijkt dat instellingen 76% van hun begrote budget voor 2021 ook hebben uitgegeven. Daarbij geeft het mbo het meeste uit (87%), gevolgd door het wo. Het hbo blijft achter met 58% uitgave van het begrote budget. Het beeld dat de bestedingen in het hbo achterblijven wordt versterkt als we kijken naar het geplande budget voor 2021: in het hbo is dit 17% van het totale budget, terwijl dit voor het mbo en wo nadrukkelijk hoger ligt (26% en 30%).

Met name op het thema 'soepele in- en doorstroom' geven instellingen het begrote budget min of meer volgens planning uit. De uitgaven op het gebied van coschappen en lerarenopleidingen blijven enigszins achter. Kijkend naar het totale budget blijkt dat de uitgave op het thema 'stages en leerwerkplekken' aardig op schema loopt (89% van het in 2021 begrote budget is uitgegeven door alle instellingen samen). Met name mbo-instellingen hebben op dit thema veel begroot en gerealiseerd. Het hbo blijft hier achter en had op dit thema voor 2021 ook weinig begroot.

De instellingen geven aan dat zij redelijk tot zeer tevreden zijn over de voortgang van de verschillende in gang gezette acties, ook al zijn de bestedingen soms minder dan begroot. Ook worden volgens hen de doelgroepen van de acties goed bereikt. De *implementatiemonitor* laat echter zien dat de vraagarticulatie (wat hebben studenten nu werkelijk nodig?) wel een aandachtspunt is. Dit wordt bevestigd door de *studentenpeiling*.

Betrokkenheid van medezeggenschap
Bij alle instellingen heeft de medezeggenschapsraad ingestemd met de plannen. Hoewel de materie soms complex en omvangrijk is, zijn de medezeggenschapsraden grotendeels positief over hoe zij betrokken zijn bij planvorming, bijstelling en monitoring. Het blijft in dit soort omvangrijke trajecten – vooral voor de studentenraden – soms nog wel zoeken naar de rol die zij kunnen vervullen. Dit is met name een gevolg van de complexiteit van de processen in combinatie met een jaarlijkse wisseling van samenstelling.

Vanuit de instellingen wordt veel waarde gehecht aan de betrokkenheid van de medezeggenschap, omdat zij daardoor ook meer te weten komen over de werking van de maatregelen en hoe tevreden studenten daarmee zijn. Hierdoor kunnen zij effectieve maatregelen mogelijk ook structureel inbedden. Dit zorgt uiteindelijk ook voor onderwijsverbetering op de langere termijn. Uit interviews met leden van de studentenraden, de ondernemingsraad en projectleiders en bestuurders die het NP Onderwijs in hun portefeuille hebben, blijkt ook dat er plannen bijgesteld zijn op grond van signalen van de medezeggenschapsraad. Ook blijkt uit de *implementatiemonitor* dat studenten intensief worden betrokken en bevraagd om meer zicht te krijgen op hun behoeften en de uitvoering van plannen. Dit heeft bij enkele instellingen al geleid tot bijvoorbeeld meer inzet op het mentale welzijn van studenten.

3.2 Welke acties zijn in gang gezet? (op thema)

Instellingen hebben hun budgetten verdeeld over de zes verschillende thema's van het bestuursakkoord NP Onderwijs mbo-ho. Deze worden hieronder kort toegelicht en in de volgende hoofdstukken nader uitgewerkt. Daarnaast hebben de instellingen de mogelijkheid gehad (een deel van) het budget in te zetten op thema's buiten de lijst. Een meerderheid van de gekozen acties bevindt zich momenteel in de opstartfase of is reeds in uitvoering. Op de thema's 'soepele in- en doorstroom' en 'studentenwelzijn' worden de meeste bestedingen gedaan. Op de andere thema's lopen de uitgaven wat achter op de plannen. In paragraaf 3.3 wordt ingegaan op de redenen hiervan.

1. Soepele in- en doorstroom & studievertraging
Veel studenten ervaren studievertraging door corona. Instellingen zetten dan ook veel in op extra begeleiding (vooral via de mentor/tutor), het goed laten landen van nieuwe instroom (met name in het hbo), het inlopen van ontstane vertraging en het voorkomen van nieuwe vertraging (vooral met het aanbieden van extra gelegenheid om onderwijs te volgen en stoomcursussen).

De meeste plannen zijn in de opstartfase of in uitvoering, wat in de meeste gevallen ook gelijk loopt met de planning van de instellingen. Nog relatief weinig acties zijn afgerond. Dat is in deze fase van het NP Onderwijs logisch, aangezien de middelen ook in 2022 en 2023 nog besteed kunnen worden.

2. Studentenwelzijn en sociale binding
Op dit thema zetten de instellingen sterk in op het versterken van de supportstructuur binnen de instelling, gevolgd door diverse andere acties. Ook voor dit thema geldt dat de instellingen zijn gestart met de acties of deze aan het opstarten zijn. Zij beoordelen de voortgang ervan als voldoende tot goed. Wel valt op dat met name bij het aanstellen van specifieke begeleiders instellingen vaak aangeven de voortgang matig te vinden (24% van de gevallen). Ook de besteding op sportevenementen loopt achter, als een logisch gevolg van de contactbeperkende maatregelen eind 2021.

3. Stages en praktijkvorming
Het stagetekort wordt door studenten regelmatig genoemd als een verklaring voor hun studievertraging door corona. Met name het niet kunnen vinden van een stageplek of de stage niet volledig kunnen uitvoeren worden daarbij veel genoemd. Instellingen zetten in op acquisitie/matching van stages en meer ondersteuning bij stages voor specifieke doelgroepen. In het hbo wordt relatief vaak gekozen voor het flexibel vervullen van stages, door bijvoorbeeld twee studenten op één stageplek te plaatsen. Vooral in het hbo zal de komende jaren meer dan aanvankelijk begroot gerealiseerd moeten worden (zie ook paragraaf 3.1). Instellingen geven aan tevreden te zijn over de voortgang van de acties. Het vinden van stages buiten de eigen regio en de stagebegeleiding via stagecoördinatoren/-bureaus loopt echter wat achter op de planning.

4. Coschappen (alleen wo)
Onder geneeskundestudenten zijn de coschappen een veelvoorkomende oorzaak van studievertraging. Instellingen hebben met name ingezet op het organiseren van extra onderwijs in de opleiding. De acties lopen volgens de instellingen goed op schema. Voor coschappen is in 2021 relatief weinig budget gereserveerd. Het is daarom opvallend dat er ook relatief weinig van het geplande budget voor 2021 is uitgegeven (7%).

5. Lerarenopleidingen (alleen hbo en wo)
Lerarenopleidingen hebben een dubbele uitdaging waar het gaat om de gevolgen van de coronapandemie. Enerzijds moeten zij studenten helpen met het inlopen van hun studievertraging, anderzijds moeten hun studenten snel beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt om het nijpende tekort aan leraren in het primair en voortgezet onderwijs te kunnen beperken. Instellingen zetten met name in op extra begeleiding van de studenten bij hun stages/praktijkvorming. De instellingen geven aan gemiddeld genomen tevreden te zijn over de voortgang van de verschillende acties. Ook hier zien we dat er relatief weinig budget was gepland voor 2021 en dat een aanzienlijk deel van dit budget (24% in het hbo en 61% in het wo) ook nog niet is besteed. Gezien het belang van de lerarenopleidingen voor het Nederlandse onderwijs, ligt er dus een extra opgave bij de instellingen om de bestedingen de komende jaren op te voeren.

6. Jeugdwerkloosheid (alleen mbo)
De aanpak van jeugdwerkloosheid was ook al voor de coronacrisis een belangrijk aandachtspunt binnen het mbo. De pandemie heeft deze aandacht versterkt en mbo-instellingen zetten een deel van hun budget dan ook in om jeugdwerkloosheid te beperken. Daarbij is, zo blijkt uit de *implementatiemonitor*, vooral aandacht voor intensievere loopbaanoriëntatie en -begeleiding. Ook besteden mbo's het geld voor aansluiting bij bestaande vormen van coaching. Deze acties bevinden zich nog grotendeels in de opstartfase, waarbij de instellingen wel aangeven redelijk op schema te lopen. Het is belangrijk te vermelden dat er voor dit thema ook vanuit de 'Aanpak Jeugdwerkloosheid' subsidies beschikbaar zijn gesteld. Mogelijk worden acties die benoemd zijn binnen het NP Onderwijs (mede) gefinancierd door subsidies uit de genoemde aanpak. Dat kan voor subsidiariteit zorgen.

3.3 Waarom blijven de bestedingen nog wat achter?

Vooropgesteld dient te worden dat een belangrijk deel van de plannen, ondanks een nieuwe lockdown eind 2021, gewoon is gerealiseerd. Daar waar bestedingen en acties bij de plannen zijn achtergebleven geven de instellingen een aantal redenen. In sommige gevallen gaat het daarbij om een bewuste keuze. In deze paragraaf worden de belangrijkste oorzaken, zoals deze naar voren kwamen in de *implementatiemonitor*, nader toegelicht.

Moeite met werving van personeel
De inzet van personeel is voor veel instellingen een uitdaging. Zelfs voor reguliere onderwijsactiviteiten is het door de krapte op de arbeidsmarkt lastig om voldoende personeel aan te trekken. Regelmatig kiezen instellingen ervoor om ook voor de uitvoering van de plannen van het NP Onderwijs zittend personeel in te zetten. Vaak door hen 'een stapje harder te laten lopen' en soms ook door uitbreiding van de omvang van het dienstverband. Het bestaande personeelsbestand wordt daardoor intensiever belast. Een deel van de instellingen is namelijk voorzichtig met het op grote schaal werven van nieuwe krachten voor deze taken. De middelen uit het NP Onderwijs zijn immers incidenteel. Dat levert ook onzekerheden op aan de aanbodzijde van de arbeidsmarkt. Potentiële kandidaten zijn terughoudender wanneer er onzekerheid is over de duur van hun nieuwe contract, blijkt uit de *implementatiemonitor*.

Het is goed hierbij te benoemen dat niet alle instellingen zich zo hebben opgesteld. Sommige instellingen geven aan vanaf de start (veel) extra personeel te zijn gaan werven, mede ook vanwege de door hen verwachte vervangingsvraag die tijdens de looptijd van het programma ontstaat.

Lockdown najaar 2021
In het najaar van 2021 besloot het kabinet tot het (her) invoeren van vergaande contactbeperkende maatregelen in verband met een nieuwe variant van het coronavirus. Een deel van het najaar 2021, en ook nog van januari 2022, was fysiek onderwijs zelfs geheel niet mogelijk. Dit leidde tot een verandering in de focus van instellingen. Waar zij voortvarend van start waren gegaan met de uitvoering van hun eerste plannen, kwamen al snel het beperken van nog verdere vertragingen en het

borgen van goede (online) onderwijskwaliteit bovenaan de prioriteitenlijst. Daarnaast konden niet alle middelen die waren gepland ook daadwerkelijk worden besteed, omdat deze bijvoorbeeld betrekking hadden op fysieke activiteiten (zoals sportevenementen of bijeenkomsten). Een deel van deze activiteiten zal in 2022 alsnog worden ingehaald, waarmee de bestedingen weer geheel of ten dele bijgetrokken kunnen worden.

De gezamenlijke zoektocht naar de juiste invulling
Bij het maken van de plannen kwamen veel instellingen tot de conclusie dat het een flinke opgave is om de middelen op een goede manier bij de juiste teams in de organisatie te bestemmen. Het is mogelijk ook hierdoor dat kleine instellingen het geld ogenschijnlijk makkelijker besteden dan instellingen die wat groter zijn. Daarnaast vroeg het de nodige organisatiekracht om ook daadwerkelijk uitvoering te geven aan de plannen, zowel centraal als in de teams. Naast de zorg voor het 'reguliere' onderwijs was dit voor veel instellingen in deze tijden een opgave.

Bij de uitwerking van de plannen hebben instellingen de nodige aandacht besteed aan de vraagarticulatie bij de studenten. Dit bleek een complexe opgave. Dat is ook te zien in de resultaten van de *studentenpeiling*: 1 op de 7 à 10 studenten (afhankelijk van de sector) geeft aan wel hulp te hebben gevraagd voor het wegwerken van studievertraging, maar heeft die hulp niet ontvangen. Daarnaast geeft nog een aanzienlijk deel van de studenten aan wel geholpen te worden, maar niet voldoende. Het blijft voor instellingen dus zoeken naar de (actuele) behoefte van de student en hoe daarop aan te sluiten.

Administratieve redenen
De instellingen geven aan dat bestedingen in sommige gevallen achter de acties aan lopen.[13] Hierdoor kan het zijn dat acties al wel in 2021 van start zijn gegaan, maar dat de bestedingen pas in 2022 zichtbaar worden in de cijfers van de instelling.

4 Studievertraging, in- en doorstroom van studenten

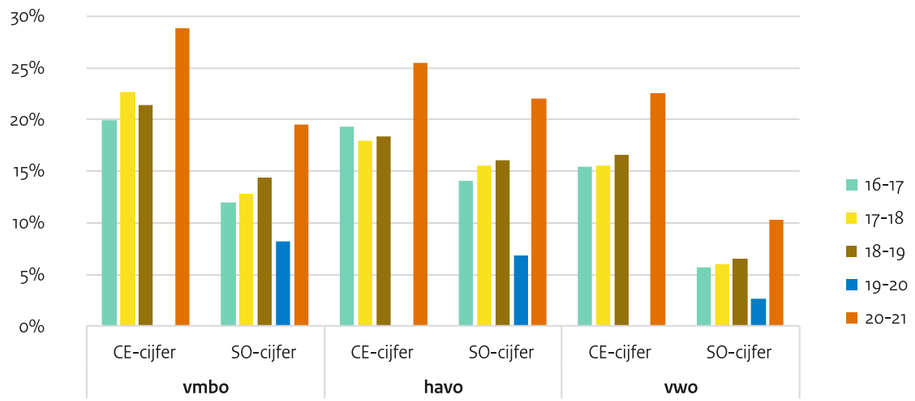
'In- en doorstroom' in combinatie met 'studievertraging' is voor de instellingen het belangrijkste investeringsthema binnen de corona-enveloppe (zie ook hoofdstuk 3). In- en doorstroom vormt op het eerste gezicht geen probleem: de instroom in het mbo en vooral het ho is aanvankelijk sterk gestegen, en het studiejaar 2021/2022 weer wat afgevlakt, maar gezien de demografische ontwikkeling nog altijd relatief hoog. Wel heeft de hoge instroom tot extra werkdruk bij docenten geleid. Ook kiezen studenten voor een hoger niveau vervolgopleiding ('opstroom'). Daardoor is ook het aandeel studenten dat met lagere cijfers en minder kennis en vaardigheden instroomt toegenomen. Opvallend is overigens dat de coronacrisis weinig tot geen effect lijkt te hebben op de instroom van internationale studenten. Deze is in het wo zelfs gestegen. De restricties in samenleving en onderwijs (online studeren) bleken voor minder belemmeringen te zorgen dan verwacht om naar Nederland te komen.

4.1 Verhoogde in- en doorstroom

Instellingen zagen de afgelopen jaren een verhoogde in- en doorstroom van studenten. Dit had een aantal oorzaken. In schooljaar 2019/20 heeft het Centraal Examen vanwege corona geen doorgang kunnen vinden. In schooljaar 2020/21 is het Centraal Examen wel doorgegaan, maar hadden leerlingen een extra herkansingsmogelijkheid en de gelegenheid om één eindcijfer buiten beschouwing te kunnen laten. Het aantal gediplomeerden nam daardoor fors toe. Ook kozen studenten vaker voor een 'hoger' onderwijsniveau. Kortom, naast een verhoogde in- en doorstroom, is er ook sprake van een 'opstroom' van studenten.

Als gevolg hiervan is het aandeel vo-gediplomeerden met een laag gemiddeld eindcijfer toegenomen en is (ten opzichte van voor de pandemie) een groep leerlingen met minder kennis en vaardigheden doorgestroomd naar mbo, hbo en wo. Iets dat door de instellingen, docenten en managers ook wordt bevestigd in de *implementatiemonitor*. Samen met het langdurig online onderwijs, de druk op het praktijkonderwijs en de stageproblematiek kan dit ook een verklaring zijn voor het gevoel 'te weinig te hebben geleerd', dat bij studenten vrij prominent aanwezig is. Het zal nu en in de komende jaren ook extra inspanningen van de instellingen vergen om deze groep studenten op te vangen en te begeleiden.

Figuur 4.1 Het aandeel gediplomeerde schoolverlaters met een cijfer lager of gelijk aan zes.

Bron: De eerste rapportage: Macromonitor NPO mbo-ho (ResearchNed, mei 2022)

** In studiejaar 19-20 zijn geen Centrale Examens gehouden*

Voorwaardelijke toelating

Voor mbo 4-studenten met een kleine studievertraging door corona is het mogelijk gemaakt voorwaardelijk door te stromen naar het hbo. Dit om het onderwijs optimaal toegankelijk te houden en stapeling van studievertraging te voorkomen. Veel instellingen hebben hun studenten deze mogelijkheid ook geboden; de studenten zelf hebben hier in beperkte mate gebruik van gemaakt[14]. Tussen instellingen werden vooral bij de mbo-hbo-overstap regionale afspraken gemaakt, waarbij een afrondingsadvies van de mbo-school belangrijk was voor de toelating.

Mogelijk heeft ook deze voorwaardelijke toelating bijgedragen aan de hogere instroom op de diverse onderwijsniveaus. De instroom van mbo 4-studenten naar ad-opleidingen (associate degree) en hbo-bacheloropleidingen is gestegen met 10%. Driekwart van hen haalde daadwerkelijk ook voor 1 januari in het nieuwe studiejaar alsnog het mbo-diploma.

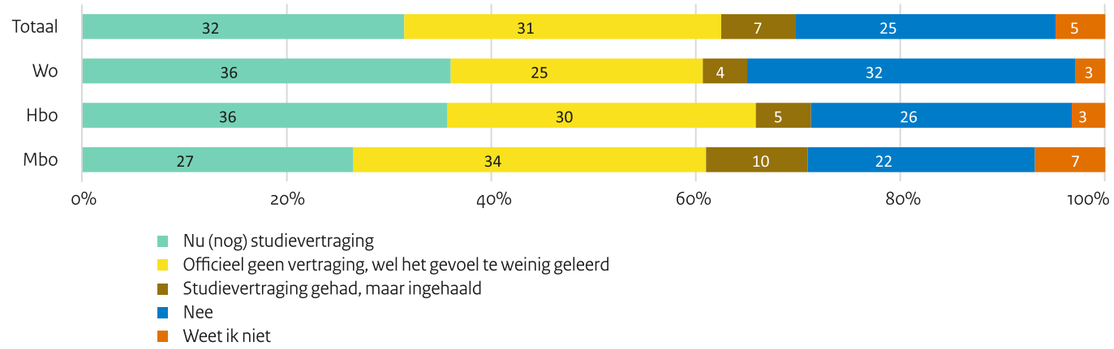
In het hoger onderwijs zijn, mede door het versoepelen en het opschorten van de normen voor het bindend studieadvies, zowel uitval als studieswitch in het studiejaar 2019-2020 ingrijpend gedaald. De doorstroom van universitaire bachelor naar master steeg in 2019-2020 licht en is daarna gelijk gebleven.

4.2 Studievertraging

Uit de *implementatiemonitor* blijkt dat studenten én docenten zich ingezet hebben om binnen de beperkende coronamaatregelen zoveel mogelijk de studies op te starten, voort te zetten of af te ronden. Instellingen en hun studentenvertegenwoordigers vinden – gezien de omstandigheden - dat de omvang van studievertragingen nog beperkt is gebleven. Dat bevestigt ook de *studentenpeiling*, zoals te zien in figuur 4.2.

Twee derde van de studenten geeft aan geen (officiële) studievertraging te hebben. Ruim een kwart van de mbo-studenten geeft aan zelfs in het geheel geen vertraging te hebben. In het hoger onderwijs ligt dat percentage nog wat hoger; zie figuur 4.2. Daar moet wel een kanttekening bij worden geplaatst. Een derde van de studenten zegt geen officiële studievertraging te hebben, maar wel het gevoel dat ze te weinig hebben geleerd. Voor mbo-studenten geldt dat vooral voor studenten op niveau 4 (38%). In het mbo ligt het aandeel studenten dat zegt hun studievertraging inmiddels ingehaald te hebben het hoogst. De omvang van de vertraging is voor 45% van de mbo-studenten 4 maanden of langer. Bij studenten in het entreeonderwijs en op niveau 2 is de vertraging vooral gerelateerd aan de stage. Op niveau 3 en 4 is de vertraging vooral te wijten aan uitval van lessen, zo geven de studenten aan. Studenten met een niet-westerse

Figuur 4.2: De ervaren studievertraging sinds de start van de coronacrisis

Bron: Studentenpeiling NP Onderwijs mbo-ho (2022).

migratieachtergrond geven vaker stage als reden voor vertraging aan dan studenten met andere achtergronden (29% t.o.v. 17% gemiddeld).

Een deel van de studenten geeft aan wel hulp te hebben gevraagd, maar dat niet te hebben gekregen: 17% in het mbo, 16% in het hbo en 11% in het wo. Mbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond geven vaker dan gemiddeld aan wel hulp te krijgen maar dat niet voldoende te vinden (28% t.o.v. 24%). Opvallend is het hoge percentage studenten dat als reden voor studievertraging aangeeft weinig zin/motivatie te hebben gehad om te studeren (gemiddeld 65%, niveau 4 vaker dan entreeonderwijs en niveau 2).

In het hoger onderwijs zijn het vooral studenten met een havo- of vwo-diploma die aangeven weinig vertraging te hebben, maar wel het gevoel dat ze te weinig hebben geleerd (24% en 25% t.o.v. 12% bij studenten met een mbo-vooropleiding). Of ze inderdaad ook te weinig hebben geleerd zal uit toekomstige rapportages moeten blijken. Onderzoek laat wel al zien dat de praktische vaardigheden van studenten minder ontwikkeld zijn[15] en er achterstand is op het gebied van taal, in het bijzonder bij nieuwkomers[16] omdat er minder kon worden geoefend. Het feit dat fysiek onderwijs vanwege de praktijkcomponent gedeeltelijk door mocht gaan, heeft deze achterstand wel beperkt. Hoewel bepaalde kennis en vaardigheden van afstudeerders nu soms beperkter zijn dan voor de pandemie, heeft de crisis volgens studenten op andere vlakken extra ontwikkeling gebracht. Bijvoorbeeld als het gaat om veerkracht, flexibiliteit en digitalisering[17].

4.3 Inzet van de instellingen

De geïnterviewden bij de steekproefinstellingen uit de *implementatiemonitor* waarschuwen voor een te grote focus op het inhalen van studievertraging. Hier is de afgelopen periode al veel op ingezet. Het zwaartepunt van de zorgen bij medewerkers ligt ten tijde van deze steekproef meer op vertraging in de persoonlijke en sociale ontwikkeling. Gebrek aan onderling contact leidt tot verminderd welzijn bij studenten en voor een groep studenten ook tot (veel) ernstiger klachten. De sociaal-emotionele achterstanden kunnen bovendien doorwerken en leiden tot slechtere studieresultaten de komende periode. Uit de gesprekken blijkt ook dat er verschillen zijn in behoeften van studenten die vóór de crisis op de instelling zijn gestart en studenten die in de crisis zijn binnengekomen. Van belang is dat onderwijsinstellingen in gesprek gaan met studenten, met name de groep die zich niet of onvoldoende gehoord voelt en dat zij daarbij kijken naar hun individuele behoeften. Dat is voor de ene student extra tijd om een algemene of beroepsvaardigheid onder de knie te krijgen (bijvoorbeeld extra taallessen) en voor een ander juist meer ruimte voor heroriëntatie op opleidingskeuze.

Besteding budget

Instellingen reserveren, zoals eerder aangegeven, ruim een derde van hun middelen voor activiteiten gericht op soepele in- en doorstroom. We zien dat het geld daarvoor ook daadwerkelijk wordt uitgegeven: een gemiddelde mbo-instelling geeft 130% van het begrote budget op dit thema uit, hbo en wo blijven met een besteding van 90% en 80% van het begrote budget wat achter. Wat betreft activiteiten gaat het vooral om extra begeleiding door mentor of tutor (66%), inhaal/stoomcursussen en taalcursussen (42% en 33%) en specifieke begeleiding rond afstuderen en diplomeren (42%). Studenten geven aan dat docenten meer ruimte bieden om in te gaan op hun persoonlijke vragen. Deze begeleidingscapaciteit is essentieel, gezien het verschil in behoeften tussen studenten en de noodzaak daar goed zicht op te hebben. Om extra hulp te kunnen bieden, proberen instellingen extra docenten te werven. In het mbo wordt aangegeven dat met name het vinden van vakdocenten uitdagend is.

Voortgang activiteiten

Als het gaat om de voortgang van de activiteiten ten opzichte van de plannen van de onderwijsinstellingen, blijkt dat de meeste activiteiten in uitvoering zijn. Extra onderwijsmomenten, het organiseren van inhaal- of stoomcursussen, extra mentor/tutorbegeleiding: ze zijn grotendeels op de rit. Het aanbod van taalcursussen blijft nog achter; deze zijn in ongeveer een kwart van de gevallen nog niet gestart. De onderwijsinstellingen zelf beschouwen de voortgang van de activiteiten als goed, volgens verwachting.

Wat betreft de maatregelen rondom voorwaardelijke toelating (zoals de voorwaardelijke doorstroom binnen en tussen sectoren, en het opschorten van de normen rond het bindend studieadvies in het ho) is er nog geen goed zicht op de langetermijneffecten[18]. Een ruimhartige toelating kan op een later moment tot problemen leiden, als studenten niet in staat blijken om gemiste onderdelen in te halen en (in het slechtste geval) alsnog uitvallen. Via monitoring verzamelen we de komende jaren gegevens over de gevolgen van voorwaardelijke toelating voor de lange termijn.

5 Studentenwelzijn

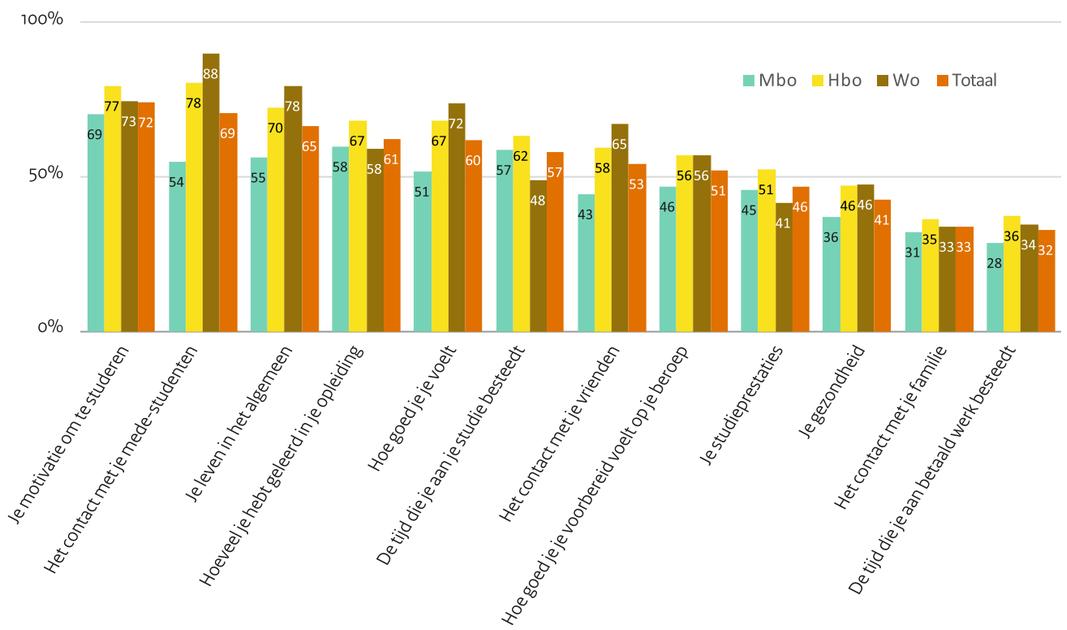
In hoofdstuk 2 is al gerefereerd aan de effecten van de coronapandemie en de getroffen maatregelen op het gebied van studentenwelzijn. Voor veel studenten, zowel in het mbo als in het hbo en wo, hebben corona-maatregelen een negatief effect op hun leven (zie figuur 5.1) en studieprestaties. Studenten geven hun mentale gezondheid gemiddeld een 3,3 (op schaal 1-5). Dit blijkt uit de *studentenpeiling*. Het afstandsonderwijs heeft voor bijvoorbeeld minder mobiele studenten of studenten met mantelzorgtaken juist weer voordelen gebracht, omdat ze nu beter meekwamen. Door de crisis is er ook aanzienlijk meer aandacht gekomen voor het welzijn van studenten. Ook de komende jaren zal het thema welzijn en sociale binding vermoedelijk veel aandacht vragen.

5.1 Inzet mbo-instellingen op studentenwelzijn

Veel onderwijsinstellingen schatten de achterstanden bij hun studenten op sociaal-emotioneel en persoonlijk vlak als groter en ingrijpender in dan hun leerachterstanden. Zij nemen een breed scala aan initiatieven om deze mentale problematiek het hoofd te bieden, zo blijkt uit de *implementatiemonitor*.

Extra ondersteuning en faciliteiten
Veel mbo-instellingen signaleren mentale problemen van studenten en spelen hierop in. In het mbo zet een derde van de instellingen de middelen in om de supportstructuur te versterken. In vergelijking met het wo pakt het mbo een meer proactieve rol bij psychische hulpvragen. Dit is deels te verklaren door de aanwezige zorgstructuur, deels doordat het mbo hier eerder al meer op acteerde[19]. Een kwart van de instellingen biedt extra faciliteiten op het gebied van welzijn en sociale binding. Voornamelijk door het aanstellen van sociaal werkers en *well-being officers*. Sommige mbo-instellingen maken hierbij gebruik van het programma 'Gezonde School', waarbij studenten hun levensstijl kunnen testen. Deze acties werken preventief: signalen van studenten komen eerder naar boven en begeleiding kan sneller worden ingezet. Met deze preventieve aanpak is er structurele aandacht voor de (mentale) gezondheid van studenten. Met de middelen uit het NP Onderwijs wordt ook het aantal studentenpsychologen uitgebreid. Daarnaast kunnen mbo-studenten bij een aantal instellingen terecht bij een 'Supportdesk' om over hun welzijn te praten.

Figuur 5.1 De negatieve invloed van coronamaatregelen op een aantal aspecten van het leven

Bron: Studentenpeiling NP Onderwijs mbo-ho (2022).

Rijn IJssel: Zorg in de school

"Door de zorg naar de scholen te halen, verkleinen we de drempel voor studenten om zorg af te nemen."
Rijn IJssel, een grote mbo-opleider in Gelderland, huurt jeugdzorgmedewerkers in en trekt een extra psycholoog aan. Zij zijn op de scholen beschikbaar voor het afvangen van de eerste gesprekken en kunnen studenten met mentale problemen direct professioneel helpen. Ook docenten worden ondersteund; zij leren signaleren en de juiste interventies toe te passen. Daarnaast heeft Rijn IJssel met de middelen uit het NP Onderwijs opvangklassen in de school opgezet waar studenten met mentale problemen extra aandacht en coaching krijgen. In de opvangklas staat de vraag 'hoe gaat het met je?' centraal en kan een student altijd binnenlopen.

Bron: Rijn IJssel

Versterken van binding tussen studenten
Uit de *macromonitor* blijkt dat de ervaren sociale binding van studenten samenhangt met hun studiesucces en welzijn. Dit komt ook naar voren in de *studentenpeiling*, zoals beschreven in hoofdstuk 2 van deze rapportage. Veel mbo-instellingen faciliteren daarom het onderlinge contact tussen studenten. Een aantal mbo-instellingen heeft een buddysysteem (14%) opgezet en social studying groups (23%) georganiseerd, wat kan bijdragen aan de sociale binding van mbo-studenten met elkaar en de opleiding. Ook worden er sociale activiteiten, zoals sportevenementen (38%), georganiseerd zodat studenten elkaar op een informele manier kunnen ontmoeten[20].

Nova College: Nova Fit

Het Nova College in Noord-Holland spant zich in om de vitaliteit, veiligheid en het welzijn van hun studenten te bevorderen, omdat dit randvoorwaarden zijn om goed te kunnen leren. Ze hebben een Nova Fit programma ontwikkeld dat standaard in het reguliere onderwijs voor eerstejaars studenten zit. Studenten kunnen een Test-je-leefstijl-test doen en krijgen daarna tips voor gerichte interventies. Ook is er een menukaart Nova Fit opgezet, waarmee mbo-studenten uit alle studiejaren (extra) activiteiten gericht op hun vitaliteit kunnen volgen. Zo hoopt het Nova College de impact van corona op het welzijn van de studenten te beperken en een gezonde leefstijl te stimuleren.

Bron: Nova College

Maatregelen voor specifieke doelgroepen
De *implementatiemonitor* laat zien dat een vijfde van de instellingen kiest voor een proactieve benadering richting studenten in een kwetsbare positie. Zo hebben mbo-instellingen extra aandacht voor vroege diagnostiek en doorverwijzing wanneer problemen op het gebied van mentale gezondheid ontstaan. Met de extra middelen richten instellingen zich ook op studenten met een lagere sociaaleconomische status en studenten met een beperking. Zes mbo-instellingen zijn met het programma 'GeestKracht' aan de slag om psychische problemen bespreekbaar te maken en taboes te doorbreken. Dit programma focust op jongeren die vaak tussen wal en schip vallen. Door het contact tussen studenten en docenten te versterken ontstaat er beter zicht op het welzijn en de ondersteuningsbehoefte van de student.

5.2 Inzet hbo-instellingen op studentenwelzijn

De *implementatiemonitor* laat zien dat instellingen in het ho een groot deel van de middelen inzetten voor activiteiten op het gebied van welzijn en sociale binding. De *studentenpeiling* laat zien dat dat nodig is: een aanzienlijke groep studenten ervaart mentale en studiegerelateerde problemen door de coronacrisis (zie ook hoofdstuk 2 van deze rapportage). Veel hbo-instellingen zetten hun budget in voor het versterken van de ondersteuningsstructuur waarmee de mentale weerbaarheid van studenten kan worden vergroot[21].

Extra ondersteuning en faciliteiten
In vergelijking met andere sectoren is er in het hbo veel aandacht voor de extra inzet van studentenpsychologen en studentendecanen. Veel instellingen breiden hun aantal studentenpsychologen uit om aan het mentale welzijn van studenten te kunnen werken.

Versterken binding tussen studenten
Tijdens de coronacrisis zijn er minder mogelijkheden voor studenten geweest om elkaar te leren kennen en te ontmoeten. Omdat juist sociale binding van belang is voor het mentaal welzijn en het studiesucces van studenten, zetten hbo-instellingen hun middelen in op acties om het onderlinge contact te versterken. Ook stellen ze budget beschikbaar aan studentenorganisaties voor het organiseren van onderwijsgerelateerde activiteiten.

Maatregelen voor specifieke doelgroepen
Ook in het hbo is aandacht voor de behoeften van specifieke doelgroepen. Sommige instellingen geven docenten extra tijd om het contact met studenten te versterken. Net als in het mbo, hebben ook hbo-studenten met ouders die het financieel minder breed hebben een slechtere mentale gezondheid dan studenten waarvan ouders het financieel goed hebben. Een oplopende studieschuld en het woningtekort zorgen bij studenten voor extra (financiële) druk. Een derde van de hbo-instellingen zet zich dan ook in om studenten met een lagere sociaaleconomische status extra begeleiding te geven.

BUas: Integraal plan voor studentenwelzijn

De BUas, de Hogeschool van Breda, heeft een integraal beleidsplan opgesteld om te zorgen voor meer verbinding en afstemming tussen de verschillende initiatieven rondom studentenwelzijn op de Hogeschool. Ook zijn in dit plan de verschillende activiteiten hiervoor opgenomen, waaronder meer acties gericht op het mentale welzijn van studenten en ondersteuning van studenten met een functiebeperking om de corona-achterstanden weer in te lopen.

Bron: ECIO, Landelijk Netwerk Studentenwelzijn

5.3 Inzet wo-instellingen op studentenwelzijn

Mede door het incidentele karakter van de NP Onderwijsmiddelen ligt bij universiteiten en hogescholen de focus op collectieve ondersteuning en campusbrede evenementen om ontmoetingen mogelijk te maken.

Extra ondersteuning en faciliteiten
In het wo besteden instellingen - net als in het hbo - aandacht aan de versterking van de ondersteuningsstructuur, waar 36% van de instellingen extra middelen voor inzet. Het gaat om faciliteiten zoals het aanstellen van specifieke begeleiders en de opzet van buddy-systemen en peer-to-peer support. Daarnaast kiezen wo-instellingen voor extra ondersteuning van buitenlandse studenten en voor extra middelen voor studentenorganisaties. Ook in het wo zetten instellingen budget in voor extra studentendecanen (17%) en met name voor extra studentenpsychologen (33%). Daarnaast worden studenten van medische opleidingen extra ondersteund en begeleid, bijvoorbeeld bij hun coschappen.

Versterken van binding tussen studenten
Ruim een kwart van de wo-instellingen investeert in de versterking van contactmomenten tussen studenten. Zo worden middelen beschikbaar gesteld aan studentenorganisaties voor activiteiten die aan het onderwijs gelieerd

zijn, zo blijkt uit de *implementatiemonitor*. De *macromonitor* laat zien dat vooral onder eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs het persoonlijk welbevinden in de coronaperiode veel lager lag dan normaal. Het afstandsonderwijs heeft eraan bijgedragen dat vooral zij minder verbondenheid voelen met de opleiding, wat ook hun welzijn beïnvloedt. Een alternatieve introductieweek, zoals die georganiseerd is in Utrecht, kan ervoor zorgen dat de binding van studenten met elkaar en met de opleiding wordt versterkt.

Universiteit Utrecht: Alternatieve introductieweek

In Utrecht is in april 2022 een alternatieve introductieweek georganiseerd voor studenten die de kennismaking met de stad, de universiteit en hun medestudenten door de coronabeperkingen (deels) hebben moeten missen. Zo konden zij alsnog de stad, hun opleiding en studiegenoten beter leren kennen, ook al zaten sommigen al in hun tweede of derde jaar.

Bron: ECIO, Landelijk Netwerk Studentenwelzijn

Maatregelen voor specifieke doelgroepen
De *implementatiemonitor* laat zien dat oplossingen voor sociaal-emotionele problemen niet alleen gezocht worden op individueel niveau (één op één ondersteuning), maar juist ook op het collectieve niveau (centrale bijeenkomsten en evenementen). Het blijkt in de praktijk vooral moeilijk om die groepen te bereiken die niet of maar incidenteel naar de instelling komen. Ook de manieren waarop verschillende groepen met een ondersteuningsbehoefte adequaat kunnen worden geholpen zijn niet altijd bekend. Ervaringen en best practices uit het hoger onderwijs vanuit het Landelijk Netwerk Studentenwelzijn zijn daarom beschikbaar gemaakt in de Kennisbank Studentenwelzijn. Ook is op het platform Onderwijskennis.nl wetenschappelijk onderbouwde kennis op dit gebied voor het mbo en ho te vinden[22].

6 Stages en leerwerkplekken

Door de coronacrisis heeft het onderwijs in de afgelopen studiejaren gedeeltelijk op afstand plaatsgevonden. Hierdoor konden studenten niet altijd op locatie praktijkervaring opdoen. Dit is zorgelijk, omdat praktijkervaring in de vorm van een stage of een leerwerkplek doorgaans een belangrijk onderdeel is van de opleiding. Stages en leerwerplekken zorgen daarnaast dat studenten beter weten wat de arbeidsmarkt van hen vraagt en helpt ze goed voorbereid te zijn op hun toekomstig beroep.

Vanuit het NP Onderwijs zijn middelen vrijgemaakt om het mbo en ho te ondersteunen om stageplekken te creëren. In de volgende paragrafen wordt toegelicht welke maatregelen onderwijsinstellingen genomen hebben en hoe groot de stagetekorten zijn. Ook zijn met budget uit het NP Onderwijs werkgevers in staat gesteld meer studenten op leerwerkplekken te begeleiden. In paragraaf 6.3 wordt hier nader op ingegaan.

6.1 Stagetekorten

In het mbo en ho
Tijdens de coronacrisis zijn er verschillende maatregelen genomen om de tekorten aan stages en leerbanen zoveel mogelijk terug te dringen.

Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) monitort deze stagetekorten vanuit het Actieplan stages en leerbanen[23]. Het Actieplan is in april 2020 van start gegaan en heeft vanuit het NP Onderwijs voor 2022 nog eens €4 miljoen aan middelen gekregen. Het plan loopt tot en met 31 december 2022 en bestaat uit twaalf acties die zich o.a. richten op het behoud van stages en leerbanen. De vierde voortgangsrapportage van dit Actieplan is bijgevoegd als bijlage.

Tabel 6.1: Stagetekorten in het mbo

Maand	Tekort aan plekken
Januari 2021	21.013
November 2021	6.284
April 2022	6.5.328

Bron: Actieplan SBB, 2022.

Momenteel wordt voor het hbo verkend hoe groot de stagetekorten zijn. De resultaten hiervan zullen gedeeld worden in de volgende voortgangsrapportage[24] . Wel blijkt uit de *macromonitor* dat het aandeel hbo-studenten dat een stage heeft gevolgd in het studiejaar 2020-2021 vergelijkbaar is met de studiejaren voor de coronacrisis. In 2019-2020 lag dat aandeel lager. Ongeveer 60% van de hbo-studenten volgde tijdens de pandemie een stage in aangepaste vorm of op een aangepast tijdstip[25].

Studenten die een stage hebben kunnen volgen tijdens de crisis geven wel aan dat zij het gevoel hebben minder te hebben geleerd. Voor het mbo (bijna 50%) en het hbo (59%) zijn die groepen aanzienlijk[26] . Toch geeft de grote meerderheid van de mbo- en hbo-studenten aan dat zij tevreden zijn over hun stageplek.

Naast de middelen uit het NP Onderwijs, hebben onderwijsinstellingen ook gebruik kunnen maken van mogelijkheden uit de 'Servicedocumenten mbo en ho' om meer flexibiliteit in het onderwijs te creëren. Zo hebben instellingen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om twee studenten één stageplek te laten delen of de werktijden te verspreiden over weekenden en vakanties. Door deze flexibiliteit zijn er meer stageplekken gerealiseerd. De mogelijkheden van het Servicedocument kunnen nog tot en met 31 juli 2022 worden ingezet[27] .

Stagetekorten in de zorg
De meeste nog overgebleven stagetekorten bevinden zich in de sector zorg, zowel in het mbo als in het hbo. Met name voor de studenten van de lagere niveaus van het mbo geldt dat een stageplek vinden in de zorgsector lastig kan zijn. Het kabinet investeert, naast het NP Onderwijs, ook via de zorgwerkgevers in meer stages in de zorg. Zo is door het ministerie van VWS eenmalig €63,5 miljoen beschikbaar gesteld als subsidie voor zorginstellingen om innovatieve vormen van stagebegeleiding te ontwikkelen. Deze subsidie moet structureel meer stageplekken creëren zonder dat de werkdruk op de praktijkopleiders toeneemt. Deze subsidieregeling wordt op dit moment door het ministerie van VWS verder uitgewerkt in samenspraak met het onderwijs en de zorgsector.

6.2 Besteding van de middelen

Onderwijsinstellingen kunnen de middelen uit het NP Onderwijs onder andere inzetten om: 1) meer stageplekken te creëren (acquisitie), 2) meer flexibiliteit te bieden bij het volgen van stages en 3) meer ondersteuning en begeleiding voor studenten te organiseren. De instellingen kunnen zelf kiezen welke interventies het meest geschikt zijn voor hun studenten. Uit de *implementatiemonitor* komt naar voren dat de instellingen de middelen vooral besteden aan betere acquisitie en meer begeleiding. De meeste instellingen hebben hun netwerk van docenten ingezet om meer stageplekken te realiseren en stagecoördinatoren ingezet om studenten te begeleiden naar een stageplek[28].

Bij mbo-instellingen wordt ook vaak de extra ondersteuning ingezet voor specifieke doelgroepen.[29] Het is voor studenten belangrijk in contact te staan met hun docenten en medestudenten. Veel mbo-instellingen geven dan ook aan meer ruimte aan hun onderwijsteams te hebben geboden om dit mogelijk te maken, bijvoorbeeld door meer uren aan studieloopbaanbegeleiders beschikbaar te stellen. Ruim 80% van de mbo-instellingen geeft aan extra middelen in te zetten voor het versterken van het contact met hun studenten. Door bijvoorbeeld wekelijks met elke student te spreken, houdt de studieloopbaanbegeleider zicht op het welzijn en de ondersteuningsbehoefte van de student[30].

Stagepact
In het coalitieakkoord heeft het kabinet gesteld dat elke mbo-student een stageplek of leerbaan met een passende vergoeding moet krijgen en dat stagediscriminatie moet worden uitgebannen. Het is van belang dat elke mbo-student een gelijke kans heeft op een stage of leerbaan, omdat het opdoen van praktijkervaring een verplicht onderdeel is van de mbo-opleiding. Dit stagepact wordt op dit moment verder uitgewerkt tussen overheid, onderwijs en bedrijfsleven.

6.3 Subsidieregeling praktijkleren

De coronacrisis heeft ook gevolgen gehad voor werkgevers die leerwerkplekken aanbieden aan mbo- en hbo-studenten. Beperkende maatregelen hebben ertoe geleid dat sommige branches tijdelijk gesloten waren of dat werkgevers geen optimale begeleiding op een leerwerkplek konden bieden. Ook kwamen sommige werkgevers door de coronacrisis in financiële problemen, waardoor het aanbieden van een leerwerkplek niet aantrekkelijk of financieel realiseerbaar was.

De Subsidieregeling praktijkleren stimuleert bedrijven om leerwerkplaatsen aan studenten aan te bieden om hen zo beter voor te bereiden op de arbeidsmarkt. Het is een tegemoetkoming voor de kosten die een werkgever maakt voor de begeleiding van een leerling, deelnemer of student. Ook is de subsidie een tegemoetkoming in de loon- of begeleidingskosten van een promovendus of technologisch ontwerper in opleiding.

In 2021 was het totale subsidiebudget €305,8 miljoen, waarvan €79 miljoen afkomstig uit het NP Onderwijs. Een bedrag van €73 miljoen werd beschikbaar gesteld om mogelijk te maken dat voor alle reguliere subsidieaanvragen het maximale subsidiebedrag van €2.700 uitgekeerd kon worden. Vóór 2021 was het totale subsidiebudget hiervoor niet toereikend. De overige €6 miljoen vanuit het NP Onderwijs ging naar aanvullende subsidies voor specifieke sectoren. Er was een totaalbudget van €33,1 miljoen beschikbaar voor werkgevers die een praktijkleerplaats aanboden in de sectoren:

- mbo landbouw, horeca en recreatie (motie Heerma[31])
- mbo contact- en conjunctuurgevoelige sectoren
- hbo tekortsectoren techniek (inclusief ICT) en gezondheidszorg.

Zij ontvingen respectievelijk €1.918, €722,40 en €1.089,90 bovenop het reguliere subsidiebedrag van €2.700 per aangeboden leerwerkplaats.

Uit een eerdere evaluatie is gebleken dat de Subsidieregeling praktijkleren werkgevers daadwerkelijk stimuleert om een leerwerkplaats beschikbaar te stellen[32].
In 2020-2021 heeft het aantal subsidieaanvragen voor aangeboden leerwerkplaatsen niet geleden onder de coronamaatregelen[33]. In 2021 is er subsidie aangevraagd voor in totaal 129.724 mbo- en hbo- leerwerkplaatsen die zijn aangeboden in het studiejaar 2020/2021. Het aantal aanvragen voor mbo-leerwerkplaatsen is ongeveer gelijk gebleven ten opzichte van 2019-2020. Het aantal hbo-leerwerkplaatsen waarvoor subsidie is aangevraagd is met 22% toegenomen. Dit ging met name om een toename van aanvragen voor leerplaatsen in de zorgsector, waarbij ook een aanvullende subsidie mogelijk was. Van het totaal aantal aanvragen voor mbo- en hbo-leerwerkplaatsen dat is ingediend in 2021, zijn er 122.452 aanvragen toegekend. Dit is vergelijkbaar met 2020 (122.467) en een toename ten opzichte van voorgaande jaren. In het mbo maakte 29% van het totaal aantal aanvragen tevens aanspraak op de aanvullende subsidies (6% landbouw, horeca en recreatie, 23% contact- en conjunctuurgevoelige sectoren). In het hbo ontving 84% een aanvullende subsidie.

7 Specifieke thema's

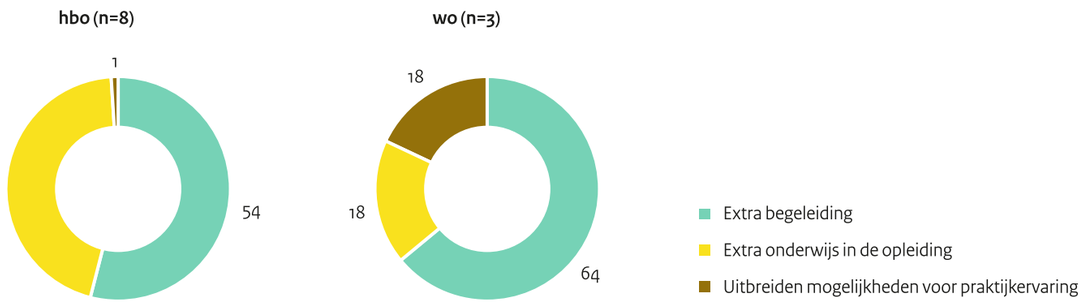
Naast de generieke thema's als studentenwelzijn en studievertraging zijn in de bestuursakkoorden ook een aantal meer specifieke thema's en onderwerpen benoemd. In dit hoofdstuk komen de thema's lerarenopleidingen (hbo en wo), coschappen en medische stages (wo), jeugdwerkloosheid (mbo) en onderzoek aan bod. Tenslotte wordt kort teruggeblikt op de halvering van het studie- en collegegeld en aanverwante maatregelen.

7.1 Beperken studievertraging en uitval in de lerarenopleidingen

De restricties tijdens de coronacrisis hadden ingrijpende gevolgen voor de manier waarop onderwijs werd gegeven. Dat had ook direct effect op de studenten aan de lerarenopleidingen. Zij konden niet altijd fysiek stage lopen en door de scholensluitingen was het voor hen sowieso lastiger een stageplek te vinden.

De voortgang op het thema lerarenopleidingen
Instellingen merken dat studenten op het gebied van identiteitsontwikkeling, presentatievaardigheden en klassenmanagement minder vlieguren hebben kunnen maken. Tegelijkertijd geven zij aan dat studenten op het vlak van zelfstandigheid, creativiteit en veerkracht juist meer zijn uitgedaagd dan eerdere studenten in traditionele stages. Het belang van het NP Onderwijs voor de lerarenopleiding ligt in het aanpakken van studievertraging en de mentale problemen bij de studenten. Maar ook als leverancier voor het primair en voortgezet onderwijs in tijden van lerarentekorten is het blijven borgen van de uitstroom van voldoende leerkrachten heel belangrijk. De bestedingen en acties van de lerarenopleidingen blijven nog achter bij de andere (meer generieke) thema's en dat is gezien hun sleutelrol een aandachtspunt.

Figuur 7.1. Verdeling besteding middelen lerarenopleidingen per thema in het hbo en wo.

Bron: Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022).

In het hbo is vaker dan in het wo gekozen voor extra onderwijs in de opleiding. Instellingen kiezen ervoor hun personele capaciteit uit te breiden of extra personeel aan te stellen. De extra capaciteit wordt gebruikt voor hulp bij vertragingen, maar ook bij stages en praktijkleren. Bijna een derde van de instellingen heeft studenten extra (digitale) mogelijkheden aangeboden voor oefening in vakinhoudelijke en vakdidactische bekwaamheid. Een vijfde van de instellingen kiest voor het verder intensiveren van bestaande regionale samenwerkingsverbanden[34], voor extra trainingen voor het werken met achterstanden van leerlingen, en inzet van ICT-tools voor het oefenen met klassenmanagement.

Een aandachtspunt hierbij is dat de meest gekozen activiteiten nog vaker in de voorbereidende of opstartfase zijn dan in uitvoering. De in gang gezette activiteiten scoren gemiddeld tussen voldoende en goed als het gaat om de voortgang. De doelgroepen worden volgens de instellingen grotendeels tot volledig bereikt en de activiteiten lopen grotendeels volgens planning.

Studenten aan de lerarenopleidingen in het hbo geven iets vaker dan studenten van overige hbo- bacheloropleidingen aan (nog) studievertraging te hebben (42% versus 35%). De meeste studenten hebben 30 studiepunten (ects) minder gehaald dan ze hadden moeten halen, versus 25 studiepunten (ects) hbo-breed. Studenten aan lerarenopleidingen en andere bacheloropleidingen in het hbo geven ongeveer dezelfde oorzaken aan voor het oplopen van studievertraging. Het opvallendste verschil is, zoals te verwachten viel, gelegen in de stageproblematiek. De studenten van lerarenopleidingen lopen dan ook iets meer achter op het programma (8% meer).

Een groot aandeel van de studenten op een hbo-lerarenopleiding heeft geen hulp gevraagd bij het inhalen van de studievertraging (41%). Van degenen die wel hulp hebben gevraagd geeft ten opzichte van andere bacheloropleidingen een relatief iets groter aandeel aan 'goed geholpen te zijn' door de lerarenopleidingen. Het merendeel van de studenten van de lerarenopleidingen vindt de aangeboden begeleiding om op schema te blijven redelijk tot goed (61%). Net als in de rest van het hbo geeft een significante groep studenten aan dat er in dit opzicht nog de nodige ruimte is voor verbetering.

Tussen studenten aan de lerarenopleidingen en die van overige hbo-bacheloropleidingen bestaat wel een verschil over de voorbereiding op het beroep. De studenten aan de lerarenopleidingen zien minder negatieve invloed van de coronamaatregelen op de voorbereiding op het beroep (48% t.o.v. 58%) en er is ook een groep die zelfs een positieve invloed van de maatregelen op de voorbereiding ervaart (14% t.o.v. 9%).

Hogeschool KPZ – Project 'Veerkracht'

Er wordt al vroeg veel gevraagd van studenten aan de lerarenopleiding wanneer zij stagelopen of beginnen aan hun eerste baan. Het combineren van onderwijs binnen de opleiding, opdoen van praktijkervaring en voldoende tijd besteden aan bijbaan, hobby of sport kan mentale druk opleveren.
Hogeschool KPZ in Zwolle werkt daarom samen met de Rijksuniversiteit Groningen aan een preventieve aanpak met het project 'Versterken van Veerkracht', geïnspireerd op een in Australië effectief gebleken interventie. Het project richt zich op het versterken van de veerkracht van de student, zodat hij of zij effectiever met tegenslag om kan gaan. Er wordt daarbij gekeken naar de brede ontwikkeling van de student: zowel zijn persoonlijke als zijn professionele.
Op dit moment worden schoolopleiders opgeleid om het programma te kunnen gebruiken. Daardoor komt het project niet alleen studenten ten goede, maar raakt ook de onderwijs- en praktijkomgeving betrokken. Ook lijkt het programma een positief effect te hebben op de onderwijsteams binnen de hogeschool zelf, doordat het een gesprek over veerkracht en eigen ontwikkeling aanwakkert. Met de middelen uit het NP Onderwijs kan deze aanpak nu verder worden verstevigd.

Bron: Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022)

7.2 Coschappen en medische stages

Instellingen met medische opleidingen hebben middelen uit het NP Onderwijs gekregen om studenten te helpen bij hun coschappen. Bij de opleiding geneeskunde zijn met name de wachttijden voor coschappen toegenomen wat leidt tot studievertraging bij studenten. Uit de *studentenpeiling* blijkt dat bijna 4 op de 10 masterstudenten in de gezondheidszorg aangeven dat zij studievertraging hebben opgelopen door corona. Deze vertraging bedraagt gemiddeld 23 studiepunten (ects).

Om studievertraging tegen te gaan hebben instellingen in 2021 verschillende acties ondernomen. Uit de *implementatiemonitor* blijkt dat medische faculteiten zich met name hebben ingespannen om extra coschapplaatsen (ook op locaties buiten het umc) en stages te creëren. Daarnaast hebben ze ingezet op extra inhaalonderwijs voor tandheelkunde en creëerden ze extra mogelijkheden om digitaal praktijkervaring op te doen. Studenten hadden immers minder patiëntencontact gehad. In de *studentenpeiling* geeft ruim de helft van de masterstudenten in de gezondheidszorg aan dat de coronamaatregelen van negatieve invloed zijn geweest op wat zij hebben geleerd in de opleiding en dat zij zich minder goed voorbereid voelen op hun toekomstige baan.

Uit de *implementatiemonitor* blijkt dat de instellingen uit de steekproef aanmerkelijk minder hebben uitgegeven dan gepland. De drie instellingen die gepland hadden om middelen aan dit thema te besteden hebben 7% van de beoogde uitgaven ook daadwerkelijk gerealiseerd in 2021. Hierbij moet worden opgemerkt dat de bestedingen enigszins kunnen achterlopen op de in gang gezette acties als gevolg van financieringsconstructies en administratieve procedures. Instellingen verwachten dat het grootste deel van de kosten na 2021 volgen. In lijn hiermee wordt aangegeven dat niet alle acties in de uitvoerende fase zijn beland. Hoewel de instellingen over het algemeen tevreden zijn over hun voortgang, zal de besteding van de middelen de komende tijd een aandachtspunt zijn.

7.3 Inzet mbo-scholen aanpak jeugdwerkloosheid

Ondanks de aantrekkende arbeidsmarkt blijft de overgang van school naar werk lastig voor de schoolverlaters die ook al voor de crisis een moeilijke start op de arbeidsmarkt hadden. In hoofdstuk 2 is al stilgestaan bij de ontwikkelingen op dit vlak. Daar waar voor een groot deel van de studenten in het mbo en vrijwel alle studenten in het ho de vooruitzichten (heel) gunstig zijn, is dat voor een kleinere groep studenten in een kwetsbare positie in het mbo niet het geval. Met het NP Onderwijs is de aanpak jeugdwerkloosheid, die zich met name richt op kwetsbare schoolverlaters in het mbo, daarom verlengd.

De mate waarin mbo-scholen extra inzetten op de begeleiding van school naar werk en de mate waarin ze daarvoor samenwerken met gemeenten verschilt sterk van school tot school. Effectieve begeleiding van school naar werk dient al geruime tijd voor afstuderen te beginnen en vergt samenwerking tussen school en gemeente. Voor het begeleiden van studenten na diplomering (nazorg) konden mbo-instellingen €10,5 miljoen aan subsidie aanvragen. In de eerste aanvraagronde hebben vrijwel alle (47) mbo-instellingen aanvragen voor een totaal van €9,3 miljoen ingediend en toegekend gekregen[35].

Voor de begeleiding van studenten vóór diplomering konden mbo-scholen middelen uit de corona-enveloppe gebruiken. Uit de *implementatiemonitor* blijkt echter dat meer dan een derde van de mbo-scholen dit niet gedaan heeft. Dit beeld lijkt overeen te komen met het beeld dat geschetst wordt in het praktijkgerichte onderzoek van *Regioplan* naar de aanpak jeugdwerkloosheid. Dat onderzoek laat zien dat waar er in de ene regio sprake is van een duidelijke aanpak jeugdwerkloosheid waarin alle partijen goed met elkaar samenwerken, daar in andere regio's minder sprake van is. Regio's met een sterke aanpak jeugdwerkloosheid kennen vaak al een langere historie van samenwerking. Het opzetten van een goede aanpak jeugdwerkloosheid vergt dus tijd en moet in alle regio's aandacht blijven krijgen.

Graafschap College: mbo'ers het juiste zetje geven richting arbeidsmarkt

Het Graafschap College in Gelderland helpt samen met gemeenten en het UWV studenten om een brug te slaan tussen opleiding en arbeidsmarkt. Met budget uit het NP Onderwijs voor extra begeleiding en nazorg heeft het Graafschap College begeleidingstrajecten opgezet om jongeren aan een baan te helpen. Eén daarvan is de Transitieroute, die zich richt op jongeren met een beperking. Voor deze route komt het Graafschap College samen met acht gemeenten uit de Achterhoek en het UWV. Ze zorgen bijvoorbeeld voor jobcoaches die jongeren op de werkvloer begeleiden en daarmee de werkgever ontzorgen, of voor aanpassingen op de werkplek, waardoor een jongere met een beperking volop mee kan doen. Van alle jongeren die in de Transitieroute begeleid worden vindt 100% of een baan of een vervolgopleiding. De sleutel hiervoor is dat de school jongeren een langere tijd blijft volgen, ook nadat ze van school zijn.

Bron: Praktijkvoorbeelden van de regionale aanpak jeugdwerkloosheid (te publiceren) (SZW, 2022)

7.4 De uitvoering van het bestuursakkoord onderzoek

Wetenschappers op een tijdelijk contract hebben slechts beperkt de mogelijkheid om vertraging als gevolg van corona op te vangen binnen hun contractduur. Om de impact van vertraging op onderzoekscarrières en wetenschappelijke continuïteit te verkleinen, is binnen het NP Onderwijs in totaal €162 miljoen beschikbaar gesteld. Universiteiten, hogescholen, umc's, KNAW- en NWO-instellingen kunnen deze middelen inzetten om onderzoekers met een tijdelijk contract te helpen met bijvoorbeeld contractverlenging. Tegelijkertijd wenden zij ook hun eigen middelen aan om onderzoekers te helpen. Beide bestedingssoorten worden gemonitord via de *implementatiemonitor*.

Voor 2020 en 2021 zijn de eerste bestedingscijfers bekend. Het betreft informatie vanuit alle umc's, KNAW- en NWO-instituten, aangevuld met een steekproef onder 13 hbo-instellingen en 6 universiteiten. Het beeld dat daaruit naar voren komt is dat alle instellingen op weg zijn met de bestedingen van middelen uit het NP Onderwijs en daarnaast zelf, met name in 2020, hun eigen middelen hebben ingezet.

Gebaseerd op deze eerste gegevens zijn er in 2021 *tenminste* 536 onderzoekers geholpen met eigen middelen en *tenminste* 1.429 onderzoekers vanuit de middelen van het NP Onderwijs. In 2020 rapporteerden instellingen dat zij 837 onderzoekers hebben kunnen helpen met eigen middelen. Het lijkt dus dat met de middelen uit het NP Onderwijs het aantal onderzoekers dat geholpen kon worden substantieel gestegen is. Enige voorzichtigheid is geboden bij conclusies over deze cijfers. Ten eerste vertonen de aantallen overlap: bij meerdere instellingen worden *dezelfde* onderzoekers geholpen vanuit het NP Onderwijs én vanuit eigen middelen. De cijfers van gesteunde onderzoekers kunnen dus niet zomaar bij elkaar worden opgeteld. Ten tweede betreffen dit absolute cijfers uit een steekproef: het daadwerkelijk aantal geholpen onderzoekers zal dus naar verwachting beduidend hoger liggen dan wat hier in absolute cijfers gemeld kan worden. Meer volledige cijfers komen met de jaarrapportages van de instellingen beschikbaar.

De besteding loopt tussen de instellingen erg uiteen, van 8% realisatie tot meer dan volledige uitputting. Dit lijkt met name het gevolg van inhoudelijke keuzes: bepaalde instellingen hebben ervoor gekozen om ander budget (bijvoorbeeld uit eerdere maatregelen) eerst in te zetten, of rekenen op meer vertraging in de komende jaren waarvoor zij budget reserveren. Naar verwachting zal de uitputting vanaf 2022 oplopen en dan is ook een volledige beeld te geven: dan zijn immers alle jaarverslagen beschikbaar.

Middelen worden met name ingezet voor contractverlengingen, maar ook voor andere doelen, zoals coaching of alternatieve onderzoeksopzetten. Medezeggenschapsraden hebben bij de geïnterviewde instellingen wel ingestemd met de besteding, maar geven aan meestal niet inhoudelijk betrokken te zijn. De betrokkenheid van de medezeggenschap ligt met name bij de bestedingen vanuit het Bestuursakkoord Onderwijs; de medezeggenschap vindt hun betrokkenheid over het algemeen voldoende. Tot slot rapporteren onderzoekers dat zij het op prijs stellen dat er middelen voor vertraagd onderzoek zijn vrijgemaakt in het NP Onderwijs, soms alleen al omdat het rust brengt te weten dat de mogelijkheid er is om verlenging aan te vragen indien nodig.

7.5 Korting op les-, cursus- en collegegeld

In het NP Onderwijs zijn maatregelen opgenomen voor financiële tegemoetkoming van studenten voor een geraamd budget van €1.133 miljoen, bovenop de tegemoetkoming waartoe in 2020 en begin 2021 is besloten. Voor het huidige studiejaar (2021-2022) geldt er een generieke korting van 50% op het les-, cursus- en wettelijk collegegeld voor alle studenten aan bekostigde instellingen, als tegemoetkoming voor opgelopen vertraging door corona. De korting is gebaseerd op het uitgangspunt dat studenten een gemiddelde studieduurvertraging van een half jaar hebben opgelopen. De instellingen worden gecompenseerd voor het gederfde verlies aan inkomsten door deze maatregel.

Uit de *studentenpeiling* blijkt dat in zowel het hbo als wo de halvering van het collegegeld een positieve invloed heeft op financiële situatie van de student of de ouders/verzorgers van de student. Bijna twee derde van de ho-studenten geeft aan dat de halvering een positieve invloed heeft gehad.

Van de ondervraagde mbo-studenten geeft ook een aanzienlijk deel (43%) aan dat de halvering van het collegegeld een positief effect heeft op de financiële situatie. Er is in vergelijking met ho wel een hoger percentage (32%) studenten die aangeven het niet te weten. Er is niet gevraagd waarom deze groep niet weet of de financiële situatie verbeterd is, maar een mogelijke verklaring hiervoor is dat ouders of verzorgers het les- of cursusgeld betalen en studenten geen zicht hebben op de financiële situatie van hun ouders of verzorgers.

Tabel 7.2 De al dan niet positieve invloed van de halvering van het studie- en collegegeld op de financiële situatie van de student of ouders/ verzorgers

	Mbo	Hbo	Wo
	%	%	%
Ja	43	63	62
Nee	25	23	24
Weet ik niet	32	13	13
onbekend	1	0	0

Bron: Studentenpeiling NP Onderwijs: mbo-studenten (18 jaar en ouder) en ho-studenten

In de *studentenpeiling* is ook aan studenten gevraagd of corona invloed heeft gehad op de hoogte van het leenbedrag bij DUO. Dit blijkt bij de meeste studenten niet het geval te zijn. De overgrote meerderheid van de studenten, 70% in het ho en 88% in het mbo, zegt dat de crisis hierop geen invloed heeft gehad. Slechts enkele procenten zijn minder gaan lenen. Vooral in het ho zijn studenten meer gaan lenen (circa 26%).

Tegemoetkoming voor opgelopen vertraging
Voor studenten aan bekostigde instellingen die hun studie hebben afgerond in het studiejaar 2020-2021 bestaat er een andere tegemoetkoming voor de opgelopen vertraging. Studenten die bij hun afstuderen studievertraging opliepen door de coronamaatregelen en voor 31 augustus 2021 hun diploma haalden, ontvingen een tegemoetkoming in de studiekosten. Bbl-studenten kregen eenmalig een bedrag van €150 en bol-studenten €300. Voor ho-studenten bedraagt de tegemoetkoming €535. Tot april 2022 is er een tegemoetkoming aangeboden aan ongeveer 158.000 studenten. Dit komt overeen met een bedrag van ongeveer €84 miljoen.

Studenten die uit hun recht lopen voor basisbeurs (mbo) of aanvullende beurs (mbo en ho) in de studiejaren 2021-2022 en 2022-2023 hebben ook recht op een tegemoetkoming. Dit is een verlenging van de eerder opgezette tegemoetkomingsregeling. De Tweede Kamer heeft in het begin van de pandemie specifiek aandacht gevraagd voor deze groep studenten, omdat de basisbeurs en de aanvullende beurs bij studievertraging op een gegeven moment tijdens de studie wegvalt. Voor mbo-studenten met een basisbeurs betreft de tegemoetkoming €800, voor mbo-studenten met alleen een aanvullende beurs €1.200 en voor mbo-studenten met een basis- en aanvullende beurs €2.000. Studenten in het hoger onderwijs met een aanvullende beurs komen in aanmerking voor een tegemoetkoming van €1.500. Vanaf januari 2021 tot april 2022 is er een tegemoetkoming aangeboden aan ongeveer 36.000 studenten. Dit komt overeen met een bedrag van ongeveer €55 miljoen.

8 Kennisdeling en kenniscreatie

Onderwijsinstellingen zijn tijdens de coronacrisis op zoek gegaan naar creatieve oplossingen om het onderwijs zo goed mogelijk voort te zetten. Zij hebben daarbij veel lessen geleerd, maar er valt ook nog veel te ontdekken. Het is een blijvende zoektocht naar kansrijke interventies. Het ministerie van OCW heeft het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) gevraagd om onderwijsinstellingen te helpen bij deze zoektocht. Dit doen zij door kennis die al beschikbaar is te delen en daarnaast onderzoek te faciliteren dat het creëren van kennis over (nieuwe) kansrijke interventies mogelijk maakt.

8.1 Kennisdeling

Het NRO wil met kennis uit wetenschappelijk onderzoek het onderwijs verbeteren en vernieuwen. Zo heeft het NRO het platform Onderwijskennis.nl vanaf juni 2021 verrijkt met kennis rondom de thema's van het NP Onderwijs, zoals soepele in- en doorstroom, studentenwelzijn, stages en loopbaanbegeleiding.

Ook organiseert het NRO diverse soorten landelijke en regionale bijeenkomsten om verspreiding van wetenschappelijke kennis en kennisdeling tussen instellingen te bevorderen. Zo zijn er twee kennisateliers op de thema's 'soepele in- en doorstroom' en 'studentenwelzijn' georganiseerd om beschikbare kennis aan praktijkvraagstukken te koppelen. Ook wordt in het hoger onderwijs een kennisrotonde[36] op het thema 'studentenwelzijn' opgezet. Voor de andere onderwijssectoren bestond zo'n kennisrotonde al.

Met een zogenaamde 'vliegende brigade' wordt kennisdeling richting de instellingen gefaciliteerd. Instellingen kunnen een vraagstuk aandragen, waarbij een team van inhoudelijke experts zal meekijken, hen zal bevragen en wetenschappelijk onderbouwde kennis zal aandragen waarmee de instelling verder kan komen in het vraagstuk.

8.2 Kennisontwikkeling

Er is nog onvoldoende kennis over kansrijke interventies voor mbo en ho op de thema's van het NP Onderwijs aanwezig. Daarom financiert het NRO onderzoek en kennisontwikkeling op deze thema's. Zij hanteren daarbij de volgende uitgangspunten: autonomie voor het onderwijsveld, instellingen ondersteunen bij hun keuze voor de meest effectieve aanpak en stimuleren dat mbo en ho zoveel mogelijk gezamenlijk optrekken.

Inmiddels zijn er drie projecten van start gegaan:

- Matchen van vraag en aanbod via een online loket. Instellingen en onderzoekers vinden elkaar online om kennis en ideeën uit te wisselen en van elkaar te leren.

- Fieldlabs, waarbij een netwerk van instellingen samen met experts en onderzoekers kennis creëren. Bijvoorbeeld rondom de leerloopbanen van hun studenten of de aanpak die zij hebben gekozen om studenten te helpen met hun vertragingen. Leren van en met elkaar staat centraal. Een fieldlab over studievoortgang is inmiddels van start gegaan.

- NP Onderwijs werkplaatsen. In deze werkplaatsen wordt binnen regionale samenwerkingsverbanden kennis verdiept en verrijkt. Bijvoorbeeld over een onderwijsvraagstuk dat regionaal speelt of hoe specifieke kennis vanuit één instelling kan worden vertaald naar meer algemeen geldende uitspraken. Er is inmiddels een call voor aanvragen opengezet, waarop op alle NP Onderwijsthema's (met uitzondering van coschappen) aanvragen uit de regio's zijn binnengekomen.

In de volgende voortgangsrapportage van het NP Onderwijs die in het najaar van 2022 verschijnt, zullen eerste resultaten uit bovenstaande activiteiten gedeeld kunnen worden.

Eindnoten

1 Eerste voortgangsrapportage Nationaal Programma Onderwijs (OCW, 2021)
2 Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022)
3 De eerste rapportage: Macromonitor NPO mbo-ho (ResearchNed, 2022)
4 Voor de steekproef zijn 40 van de in totaal 111 instellingen bevraagd. Bij de volgende meting zullen 40 andere instellingen worden bevraagd. Daarnaast zijn er bij de instellingen in totaal 134 groepsinterviews afgenomen met direct betrokkenen, zoals programmacoördinatoren, studenten, teamleiders en bestuurders.
5 Studentenpeiling NP Onderwijs: mbo-ho (2022)
6 Bestuursakkoord Nationaal Programma Onderwijs mbo en ho (2021) en Bestuursakkoord Nationaal Programma Onderwijs onderzoek (2021)
7 Studentenmonitor 2017-2021, ResearchNed (2021)
8 KORT-CYCLISCHE PANEL RAPPORTAGE JEUGD Feitenblad integrale gezondheidsmonitor COVID-19: 3e kort-cyclische gegevensrapportage jeugd (Lydia van Leersum-Bekebrede, Mare Derks, Mark Bosmans, Elske Marra, Michel Dücker) RIVM, e.a. (mei 2022)
9 Studentenpeiling NP Onderwijs: mbo-ho (2022)
10 Monitor Aanpak Jeugdwerkloosheid (SEO Economisch Onderzoek, 2022)
11 In deze rapportage zijn - voor zover gegevens beschikbaar zijn - de belangrijkste kenmerken van studentencohorten pre-corona en tijdens de coronacrisis tot en met instroomjaar 2021-2022 (de start van het NP Onderwijs) in beeld gebracht (periode 2010-2021).
12 De relatieve realisatie zegt iets over de percentuele voortgang. Het gaat hier niet om de omvang van het gerealiseerde bedrag.
13 Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022)
14 Ruimte voor onderwijs tijdens corona, evaluatie servicedocumenten corona (Berenschot, 2022)
15 Ruimte voor onderwijs tijdens corona, evaluatie servicedocumenten corona (Berenschot, 2022)
16 Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022)
17 Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022)
18 Ruimte voor onderwijs tijdens corona, evaluatie servicedocumenten corona (Berenschot, 2022)
19 Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022)
20 Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022)
21 Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022)
22 Zie https://www.onderwijskennis.nl/themas/studentenwelzijn, een website van de expertgroep toegankelijk hoger onderwijs (ETHO) bij het Nationaal Regieorgaan Onderwijs (NRO)
23 Actieplan SBB, actuele cijfers (2022), https://s-bb.nl/activiteiten/actieplan/
24 Het onderzoek naar de stagetekorten in het hbo zou dit voorjaar worden opgeleverd, maar heeft meer tijd nodig. De resultaten zullen nu in het najaar van 2022 worden gedeeld.
25 Ruimte voor onderwijs tijdens corona – literatuurstudie (Berenschot, 2022)
26 Ruimte voor onderwijs tijdens corona – Deelrapportage studentenpeiling (Berenschot, 2022)
27 Servicedocument en richtlijnen aanpak corona mbo (OCW, 2022), https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2020/07/10/servicedocument-mbo-aanpak-coronavirus
28 Rapportage Implementatiemonitor NPO Meting I (Berenschot, 2022)
29 Tabellenrapportage Implementatiemonitor NPO, Meting 1, p. 15 (Berenschot, 2022)
30 Studentenwelzijn NPO mbo-ho 'inzet mbo-instellingen op studentenwelzijn'
31 Kamerstukken II, 2018-2019, 35 074, nr. 50
32 Evaluatie Subsidieregeling Praktijkleren 2014-2018 (Regioplan, 2018)
33 Monitoringsrapportage Subsidieregeling Praktijkleren 2020-2021 (RVO)
34 Samen Opleiden en Professionaliseren (SO&P), https://www.platformsamenopleiden.nl/
35 Het resterende bedrag is in een tweede aanvraagronde opnieuw beschikbaar gesteld en mbo-instellingen hebben op dit moment voldoende aanvragen ingediend om dit bedrag volledig uit te nutten.
36 Een kennisrotonde is een loket voor de beantwoording van jeugd- en onderwijsvragen met kennis uit wetenschappelijk onderzoek.

Colofon

Deze rapportage is een uitgave van:

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Postbus 16375 | 2500 BJ Den Haag
T 070 412 34 56 (ma t/m vrij 9.00 – 21.00 uur)

Juni 2022